

KANSALLINEN METATIETOVARANTO MELINDA PROJEKTISUUNNITELMA VUODELLE 2021

KANSALLINEN METATIETOVARANTO MELINDA PROJEKTISUUNNITELMA VUODELLE 2021	1
VERSIONHISTORIA	2
SANASTO	2
YLEISKUVA	4
PROJEKTIN TAVOITE JA TAHTOTILA 2024.....	4
PROJEKTIN TEHTÄVÄT JA AIKATAULUT	8
PROJEKTIN LOPPUTULOKSET.....	12
PROJEKTIN HYVÄKSYMISKRITEERIT	12
PROJEKTIN LIIKETOIMINTAPERUSTE	12
PROJEKTIN SISÄLTÖ	14
PROJEKTIN RAJAUS.....	17
PROJEKTIN YMPÄRISTÖ.....	20
KESKEISET TOIMIJAT JA SIDOSRYHMÄT	20
LOPPUTULOKSEN YMPÄRISTÖ.....	20
RIIPPUVUUDET MUISTA PROJEKTEISTA	20
PROJEKTIORGANISAATIO JA RESURSSIT	22
OHJAUSMENETTELYT.....	22
PROJEKTIN ROOLIT JA VASTUUT.....	22
PROJEKTIORGANISAATIO KANSALLISKIRJASTOSSA	24
MELINDAN TALONMIES.....	25
MELINDAN ASIAKASTOIMINNOT JA -TUKI	25
PROJEKTIN SUORITUSTAPA JA TYÖMENETELMÄT	26
DOKUMENTOINTI JA TYÖMENETELMÄT.....	26
LAADUNVARMISTUS.....	27
PROJEKTIN SEURANTA.....	27
MUUTOKSEN HALLINTA	28
VIESTINTÄ	28
PROJEKTIRAKENNE JA TYÖPAKETIT.....	29
TYÖPAKETTIMALLIN PERIAATTEET	29
TYÖPAKETIT (2021-) JA NIIDEN VASTUUHENKILÖT	30
TYÖPAKETTIENTEN KUVAUKSET	31
KAMPANJAT JA KEHITYSOHJELMAT	32
PROJEKTIN RISKIT JA NIIHIN VARAUTUMINEN.....	33
RISKIANALYYSI	33
YHTEENVETO RISKEISTÄ.....	35
LIITTEET:.....	36
LIITE 1: TYÖPAKETTISUUNNITELMAT JA EDISTYMISEN SEURANTA	36

25.11.2020

Kirjastoverkkopalvelut

Versiohistoria

Tuloskauden 2013-2016 projektisuunnitelmat:

Versiot 1.0 - 4.0 Hyväksytyt dokumentit sijaitsevat ryhmähakemistossa:
P:_h981_kvp\metatietovaranto\suunnitelmat 2012-2016
sekä Melinda-wikissä:
<https://www.kiwi.fi/display/melinda/Suunnitelmat+ja+raportit>

Tuloskauden 2017-2020 projektisuunnitelmat:

Versiot 5.0 - 8.0 Hyväksytyt dokumentit sijaitsevat ryhmähakemistossa:
P:_h981_kvp\metatietovaranto\suunnitelmat 2017-2020\
sekä Melinda-wikissä:
<https://www.kiwi.fi/display/melinda/Suunnitelmat+ja+raportit>

Projektisuunnitelma vuodelle 2021:

19.11.2020 versio 8.1 Luonnos vuoden 2021 projektisuunnitelmasta kommentoitavaksi:
projektiryhmä, lähiohjausryhmä, Tiedonhallinnan ohjausryhmä

25.11.2020 versio 9.0 Vuoden 2021 projektisuunnitelma hyväksytty (Tiedonhallinnan ohjausryhmä)

Dokumentti sijaitsee ryhmähakemistossa:
P:_h981_kvp\metatietovaranto\suunnitelmat 2020-2024\
Metatietovaranto_projektisuunnitelma ver 9.0 2020_11_25 THory
hyvaksyty.docx

Lisäksi projektisuunnitelma viedään hyväksymisen jälkeen Melinda-wikiin:
<https://www.kiwi.fi/display/melinda/Suunnitelmat+ja+raportit>

Sanasto

Sanastossa on käytetty lähteenä Kansalliskirjaston Kirjastoverkkopalveluiden hankkeiden yhteistä sanastoa.

Melinda:

Palvelu kokoaa kirjastoaineistojen kuvailevat metatiedot yhteen paikkaan ja tarjoaa ne hyödynnettäviksi yhdestä paikasta. Se liittyy kirjastot kansalliseen metatietojen tuottamisympäristöön. Kirjastoammattilainen saa käyttöönsä välineet, joilla osallistua kirjastojen yhteisen metatietovarannon tiedontuotantoon ja tietojen hyödyntämiseen omassa ympäristössään.

Melinda (tietovaranto):

Yhteinen metatietovaranto Suomen kirjastoille, joka kattaa tällä hetkellä yli 16 miljoonaa bibliografista tietuetta. Sisältö kuvataan MARC 21 -formaattissa. Melinda periytyy Lindasta, yliopisto- ja yhteiskirjastojen sekä eräiden erikoiskirjastojen yhteisluettelosta. Kirjastojen viitetietojen lisäksi se sisältää Suomen kansallisbibliografian sekä Arto artikkelitietokannan tiedot. Vuosina 2012-2014 mukaan tulivat amk-kirjastot ja vuonna 2015 ensimmäiset yleiset kirjastot. Melindasta muodostuu vaiheittain suomalaisten kirjastojen yhteinen metatietovaranto.

Linda:

Yhteisluettelo, jossa oli viitetiedot Linnea2-konsortion kirjastojen (yliopisto- ja yhteiskirjastot, Eduskunnan kirjasto, Tilastokirjasto, Kansallisarkiston kirjasto ja Varastokirjasto) aineistoista.

Kirjastoverkkopalvelut

Asteri:

Auktoriteettitietokanta, joka on integroitu Melindaan ja Finto-palveluun sekä jatkossa mahdollisesti myös julkishallinnon yhteiseen nimitietokantaan. Ensimmäisessä vaiheessa se kattaa Kansalliskirjaston ylläpitämät asiasanat ja kansallisbibliografian henkilö- ja yhteisönimet.

Fennica:

Suomen kansallisbibliografia, suomalaisen julkaisutuotannon luettelo: se sisältää tietoja kirjoista vuodesta 1488 lähtien, lehdistä vuodesta 1771, sarjajulkaisuista, kartoista sekä audiovisuaalisesta ja elektronisesta aineistosta. Fennicassa on noin miljoona luettelointitietuetta. Tietokanta karttuu vuodessa noin 12 000 uudella monografia- ja noin 900 jatkuvien julkaisujen nimekkeellä. Lisäksi tietovarannossa on uutuusluettelo sekä kansalliskokoelmasta puuttuvan kauno- ja tietokirjallisuuden luettelo. Fennica-kuvailutuotanto on tehty Melindassa vuodesta 2014 lähtien. Fennican kokoelmienhallinta siirtyi Fikka-järjestelmään vuonna 2019.

Viola:

Suomen kansallisdiskografia ja nuottiaineiston kansallisbibliografia. Tietokantaan on tallennettu tiedot kotimaisista nuoteista vuodesta 1977 sekä kotimaisista äänitteistä vuodesta 1901. Violassa on yli miljoona luettelointitietuetta. Tietokanta karttuu vuodessa noin 55 000 tietueella. Violan kokoelmienhallinta siirtyi Fikka-järjestelmään ja kuvailutuotanto Melindaan vuonna 2019.

Arto/Artiva:

Arto oli kotimaisten artikkelien metatietovaranto. Arto yhdistyi Melindaan Voyager-järjestelmistä luopumisen yhteydessä. Artikkelien kuvailutyö tehdään Melindaan integroidun Artikkelien kuvailutyökalun avulla.

Aleph:

Ex Libriksen toimittama integroitu kirjastojärjestelmä, joka toimii sekä metatietovaranto Melindan että auktoriteettitietokanta Asterin taustajärjestelmänä.

Voyager:

Ex Libriksen toimittama integroitu kirjastojärjestelmä, jota käytettiin Linnea2- ja AMKIT-konsortioiden kirjastoissa. Lisäksi Voyager toimi vuoteen 2019 asti Fennica-, Viola- ja Arto-tietovarantojen taustajärjestelmänä.

Koha:

Avoimen lähdekoodin kirjastojärjestelmä. Joukko korkeakoulukirjastoja ja Kansalliskirjasto ovat korvanneet paikalliset Voyager-järjestelmät Koha-järjestelmällä vuosien 2018-2019 aikana. Melinda ja Finna integroituvat paikallisten Koha-järjestelmien kanssa vastaavalla tavalla kuin Voyager-järjestelmien kanssa.

Fikka:

Kansalliskirjaston Koha-järjestelmä, jossa hoidetaan Kansalliskirjaston kokoelmienhallintaa muun muassa Fennican ja Violan osalta. Kansalliskirjaston aineistojen kuvailua ei tehdä Fikkassa, vaan se tehdään Melindassa. Fikkan asiakasliittymänä toimii Finna.

Alma:

Ex Libriksen toimittama pilvipalveluna toimiva kirjastojärjestelmä. Joukko korkeakoulukirjastoja korvasi paikalliset Voyager-järjestelmät Almalla vuosien 2019-2020 aikana. Melinda ja Finna on integroitu myös Alma-järjestelmän kanssa.

Finto:

Kansallinen ontologiapalvelu Finto julkaisee ontologioita, joita voidaan käyttää eri sovelluksissa. Ontologioiden käyttöön tarjotaan selailun mahdollistava selainkäyttöliittymä sekä rajapinnat, joilla ontologiat voidaan kytkeä eri järjestelmiin.

Finna:

Finna-palvelussa kehitetään arkistojen, kirjastojen ja museoiden yhteistä verkkopalvelua. Siinä on kaksi erillistä palvelua: kansallinen näkymä ja organisaationäkymät, jotka ovat loppukäyttäjille tarkoitettuja verkkopalveluja.

Kirjastoverkkopalvelut

VuFind:

VuFind on Villanovan yliopistossa kehitetty avoimen lähdekoodin asiakasliittymäohjelmisto, jota käytetään Finnassa.

Yleisten kirjastojen järjestelmät:

Yleisten kirjastojen käytössä on useita erilaisia kirjastojärjestelmiä.

Aurora:

Yleisten kirjastojen käyttämä Axiellin toimittama selaimella käytettävä ja MARC 21 -formaattia tukeva kirjastojärjestelmä. Järjestelmä on käytössä useissa Melindassa jo olevissa ja Melinaan mukaantuloa suunnittelevissa kirjastoissa/kimpoissa.

Koha:

Avoimen lähdekoodin kirjastojärjestelmä. Koha-Suomi Oy:n kautta mukana olevat kunnat ylläpitävät ja kehittävät Koha-kirjastojärjestelmää yhteistyössä yleisten kirjastojen tarpeisiin.

Sierra:

Pääkaupunkiseudun Helmet-kirjastoissa käytössä oleva Innovativen toimittama kirjastojärjestelmä.

Tietoa yllämaintuista sekä muista yleisten kirjastojen järjestelmistä (kuten Mikromarc) sekä erikoiskirjastojen eniten käyttämästä järjestelmästä (PrettyLib) löytyy alla olevan linkin takaa. Mikromarc-järjestelmän palveluntarjoaja on ostanut PrettyLibin vuoden 2018 vaihteessa. Axiell Oy on ostanut sittemmin PrettyLibin ja Mikromarcin.

<http://www.kirjastot.fi/fi/kirjastoala/kirjastojarjestelmat/#.VJQiXc8Ao>

Yleiskuva

Melinda on jatkuva ja vakiintunut Kansalliskirjaston Suomen kirjastoverkolle tarjoama palvelu, jonka puitteissa osa tehtävästä työstä on toistuvaa välttämätöntä järjestelmähuoltoa ja ylläpitoa sekä palvelun tukea, joilla varmistetaan Melindan toimivuus ja palvelun tuotantokäyttö. Tämän lisäksi Melinda laajenee ja kehittyy voimakkaasti, mihin liittyvä työ puolestaan organisoidaan projektimaisesti ja tehdään projektisuunnitelman mukaan. Iso osa Melinda-palvelun kehitystarpeista aiheutuu kuvailun ekosysteemin laajenemisen aiheuttamista tarpeista tai muista erilaisista kirjastojen toimintaympäristön muutoksista esimerkiksi tekniikan ja kuvailukäytäntöjen kehittyessä. Muutokset voivat vaatia suuren työmäärän, jolloin niiden läpivienti edellyttää tehokasta projektimaista toimintatapaa.

Projektin tavoite ja tahtotila 2024

Melinda kansallisen kuvailutuotannon ytimessä – yhteistyöllä tehokkuutta, laatua ja osaamisen jakamista

Tuloskaudella 2021-2024 tavoitteena on

- Kehittää ja hyödyntää automatisoituja ratkaisuja Melindan kuvailutiedon tuotantoympäristössä
- Kehittää Melindan teknistä arkkitehtuuria mahdollistaen asteittaisen siirtymisen linkittyvään metatietoon
- Varmistaa metatietoprosessien ja järjestelmien yhteentoimivuus Melindan ja kirjastojen sekä eri toimijoiden välillä yhteistyöverkostojen ja kumppanuuksien avulla
- Laajentaa Melindan katetta ja kuvailutiedon tuotantoympäristöä yhteistyössä kirjastojen ja eri toimijoiden kanssa

Kirjastoverkkopalvelut

Tuloskauden 2021-2024 tavoitteista johdetut vuoden 2021 painopistealueet on kuvattu seuraavassa:

1) Kuvailuyhteistyön laajeneminen

Kansallisten tietokantojen kuten kansallisbibliografia Fennican ja kansallisdiskografia Violan bibliografiset tietueet on siirretty Melinaan, ja niiden kuvailutyö on keskitetty sinne, samoin artikkelitietokanta Arton. Melinda kattaa metatiedot monenlaisista kirjastoaineistoista, kuten monografiat, sähköiset aineistot, äänikirjat, opinnäytteet, artikkelit, kausijulkaisut, nuotit ja äänitteet, elokuvat, konsoli- ja lautapelit. Melindan auktoriteettitietokanta Asterissa ovat tekijätiedot yhteisöistä ja henkilöistä sekä sanastot.

Melindan kate korkeakoulukirjastojen osalta on hyvä. Kaikki kirjastot ovat mukana, ja kaikkia aineistotyyppisiä kuvaillaan Melinaan. Lisensoidut sähköiset aineistopakettit ovat haasteellisin ryhmä, sillä niiden osalta on usein rajoituksia tuoda metatietoa yhteiseen metatietovarantoon. Toisaalta näille ei myöskään kirjastoissa ole välitöntä kuvailutarvetta, koska aineistoja käytetään monesti vain SFX:n kautta. Tällöin niitä ei myöskään ole tarpeen tuoda Melinaan. eMelinda-kehittämisohjelman tuloksena yhä useampi kirjasto kuvailee sähköisiä aineistoja Melinaan. Korkeakoulukirjastojen järjestelmä uudistuksen jälkeen joudutaan seuraamaan, että positiivinen kehityssuunta jatkuu edelleen.

Yleisten kirjastojen osalta vuoden 2020-2021 liittymisten jälkeen kate alkaa olla myös hyvä. Yleisiä kirjastoja on kuitenkin vielä tulossa mukaan kaudella 2021-2024 kirjastojen omista toiveista, kuten käynnissä olevista järjestelmämuutoksista, kirjastojen yhteenliittymisistä tai muista vastaavista syistä, johtuen. Koha-Suomen kirjastojen osalta käyttöönotto tapahtuu loppuvuonna 2020/alkuvuonna 2021. Vallitsevat poikkeusolot voivat jonkin verran vaikuttaa kirjastojen liittymisaikatauluihin. Katteen laajentuessa on tärkeää panostaa myös mukanaolevien kirjastojen palvelun parantamiseen. On oleellista tunnistaa nykyistä paremmin sellaiset Melindan palvelut ja niiden kehitystarpeet, jotka ovat tärkeitä kullekin kirjastosektorille ja eri järjestelmiä käyttäville kirjastoille. Esimerkiksi kuinka Melinda ja Melinda-yhteisö voisivat helpottaa yleisiä kirjastoja saamaan uusien aineistojen kuvailutietoja nopeasti tai millä tavoin tiettyjen aineistojen kuten musiikin kuvailun erityiskysymyksiä voitaisiin helpottaa. Kehitystyötä tehdään yhteistyössä paikallisjärjestelmien toimittajien sekä koko kuvailun ekosysteemin kanssa.

Melindaa kehitetään jatkuvasti vastaamaan yhä paremmin kirjastojen tulevia tarpeita. Myös palveluun mukaantuloon tarjotaan joustavuutta. Erilaisista liittymismalleista kukin kirjasto voi valita parhaiten itselleen sopivan. Esimerkiksi kevyt mukaantulo uusilla aineistoilla mahdollistaa Melinda-kuvailuyhteisöön pääsyn nopeasti ilman, että kaikkea paikalliskannan aineistoa siirretään Melinaan. Puolestaan kirjasto, joka haluaa kaikki hyödyt irti Melinda-yhteisöstä, voi liittyä perinteisen mallin mukaan, jolloin paikalliskannan koko aineisto viedään Melinaan. Näiden kahden ääripään lisäksi on löydettävissä välimuotoja.

Kuluvalla tuloskaudella on valmisteltu (edellytysten kartoitus, hinnoittelumalli) erikoiskirjastojen Melinaan liittymistä. Kirjastojen toiveiden mukaisesti mukaantuloja on siirretty eteenpäin ja niitä on tulossa kaudella 2021-2024. Erikoiskirjastoissa on käytössä useita järjestelmiä. Melinaan mukaantulot on tarkoitus aloittaa tuttuja järjestelmiä käyttävistä kirjastoista, joihin rajapinnat ja integraatio on jo rakennettu. Erikoiskirjastojen kokoelmat ovat paikalliskokoelmien tavoin usein määrältään pieniä, mutta ainutlaatuisia ja siten arvokas lisä kansallisen metatietovarannon katteen kannalta.

2) Kuvailun ekosysteemin tuki

Melinda on kansallinen kuvailun yhteistyöalusta ja keskeinen osa kuvailun ekosysteemiä myös tulevaisuudessa. Melinda-kirjastot ovat kuvailun kehityksen eturintamassa, koska uudet kuvailukäytännöt jalkautuvat kirjastoihin pitkälti Melindan kautta. Kuvailun ekosysteemin tarpeiden ja Kansalliskirjaston kuvailupolitiikan linjausten mukaisesti Melinda on mukana yhteistyömahdollisuuksien selvittelyssä ja rakentamassa yhteistyötä kirjastojen ja ulkoisten toimijoiden kanssa metatiedon tuotantoprosessin

25.11.2020

Kirjastoverkkopalvelut

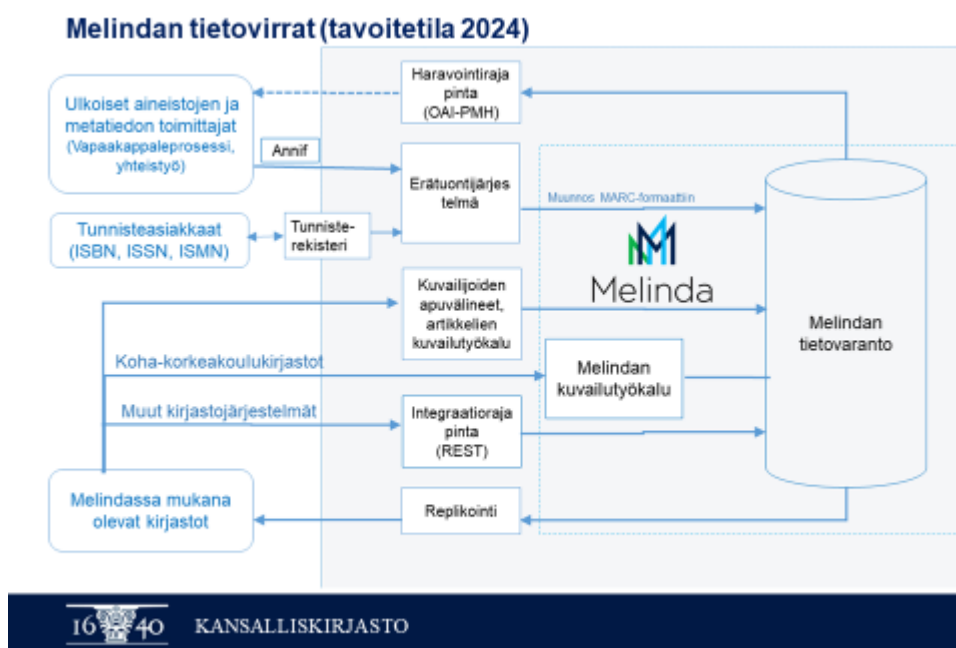
elinkaaren (ennakkotiedot, hankintatiedot, rikastaminen, täydentäminen, avaaminen, säilyttäminen) eri vaiheissa.

Melindan erätuontijärjestelmään perustuva ulkoisten toimijoiden aineistokanava mahdollistaa metatietojen suorasiirrot muiden metatietojen tuottajien järjestelmistä ja ulkoisista rekistereistä suorasiirtoina. Kyseinen ominaisuus vahvistaa Melindan roolia kuvailun ekosysteemin keskeisenä toimijana sekä tuo uusia tärkeitä metatietoja kirjastojen käyttöön. Erätuontijärjestelmän jatkokehittäminen ja sen kyvykyys vastaan ottaa monen tyyppisiä erilaisia aineistoja korostuvat edelleen. Uusien tietolähteiden ja tiedontuottajien lisääminen järjestelmään edellyttää muilta järjestelmiltä sopivia tiedonsiirtokanavia tai haravointirajapintoja, joiden kautta Melinda saa haettua tiedot käyttöönsä. Eri järjestelmien metatietojen yhteensovittaminen aiheuttaa lisätyötä kuten erilaisia massakorjaustoimintoja ja konversioita eri formaattien välillä. Nämä metatiedot ovat usein kevyemmin kuvailtuja ennakkotietojen taseisia tietoja, joita kirjastot käyttävät omassa kuvailutyössään pohjana.

Jo mainitun ennakkotiedon lisäksi Kansalliskirjaston uudistettavan tunnisterekisterin avulla julkaisujen ennakkometatietoja saadaan kattavammin ja nopeammin Melindaan. Uudessa palvelussa myös säännöllisesti julkaisevat kustantajat voivat ilmoittaa julkaisujensa ennakkometatiedot ja seurata omaa julkaisu toimintaansa. Kustantajille toteutus mahdollistaa neutraalin kanavan julkaisujen ennakkotietojen ilmoittamiselle ja levittämiseksi. Lisäksi Melinda ja Kansalliskirjaston vapaakappaletoiminto tekevät yhteistyötä e-vapaakappaleiden yhteydessä saatavien metatietojen hyödyntämisen kehittämisessä. Musiikkiaineistojen ennakkotietoja saadaan Melindaan Yleisradion Fono-tietokannasta.

3) Järjestelmien yhteentoimivuus

Kirjastojärjestelmien moninaisuuden yhä lisääntyessä kuvailun ekosysteemissä ja kuvailuyhteistyössä korostuvat metatietoprosessien, palveluiden ja järjestelmien integroituminen toistensa kanssa ja näiden saumaton yhteentoimivuus. Avoimet rajapinnat mahdollistavat tämän. Melindaan on rakennettu kuluneella hankekaudella uusia rajapintoja, kuten OAI-PMH haravointirajapinta sekä integraatorajapinta.

Kuva 1. Melindan ja paikallisjärjestelmien väliset tietovirrat (tavoitila 2024)

25.11.2020

Kirjastoverkkopalvelut

Suljettujen järjestelmien kuten Auroran ja Alman kanssa joudutaan toistaiseksi käyttämään Alephin tarjoamia valmiita rajapintoja. Tulevina vuosina tavoite on päästä näidenkin osalta integroitumismalliin, jossa käytetään Melindan omia rajapintoja (kuva 1).

Yhteentoimivien metatietoprosessien ja järjestelmien toimivuus edellyttää avointa keskusteluyhteyttä ja hyvää yhteistyöverkostoa kirjastokentän ja koko kuvailun ekosysteemin puitteissa. Kansalliskirjasto pyrkii toimimaan tasapuolisesti eri toimijoiden kanssa. Kustannustehokkainta olisi, jos metatiedon laatuun voitaisiin vaikuttaa neuvotteluilla ja ohjeistuksilla riittävästi jo tiedon alkulähteillä, jolloin metatietoa ei tarvitsisi muokata enää niin paljon prosessin loppupäässä ennen Melindan erätuontia. Eri kaupallisten toimijoiden järjestelmät ja toimintamallit poikkeavat kuitenkin tällä hetkellä sen verran paljon toisistaan, että kehittävää ja työtä tässä suhteessa on vielä paljon jäljellä.

Käytössä olevien kirjastojärjestelmien määrän lisääntyminen kirjastokentällä lisää myös vaatimuksia järjestelmien yhteentoimivuuden osalta. Esimerkiksi Alma-järjestelmän kaltaisten pilvipalveluiden tarjoamat yhteentoimivuuksratkaisut voivat vaatia erityisratkaisuja järjestelmäintegraatioiden kannalta. Järjestelmien yhteentoimivuus heijastuu kuvailijoiden työhön ja asiakastyytyväisyyteen. Monitahoisessa uudessa tilanteessa on tärkeää panostaa kumppanuusmallien kehittämiseen niin kirjastojen kuin muidenkin toimijoiden kanssa. Kirjastojen asiakastyytyväisyyttä seurataan erilaisilla kyselyillä ja muilla toimenpiteillä. Ongelma- ja kehityskohteisiin etsitään ratkaisuja aktiivisesti. Melindan järjestelmäkohtaiset asiakasyhteyshenkilöt (asiakaskumppanit) tekevät töitä sen eteen, että kirjastojen erilaisia tarpeita ymmärretään jatkossa yhä paremmin.

4) Teknisen arkkitehtuurin kehittäminen

Melindan toimintamalli on järjestelmäriippumaton. Tämä tarkoittaa, että palvelulla on pohjimmiltaan samat tavoitteet ja tehtävät riippumatta siitä, missä järjestelmässä se toimii. Nykyisin palvelu ja siihen liittyvä yhteistietokanta toimii Aleph-kirjastojärjestelmässä, joka on otettu käyttöön vuonna 2008. Kansalliskirjasto on räätälöinyt järjestelmään lisätoiminnallisuuksia muun muassa osakohteiden käsittelyä ja tietokantahuollon osalta. Melinda-kirjastoilta kerätyn palautteen perusteella Melindan tiedontuottajayhteisön toimintaan ja itse toimintamalliin ollaan tyytyväisiä, mutta Aleph-järjestelmää ja Alephin kuvailutyökalua pidetään kankeana ja vanhanaikaisena. Nykyaikaiset kuvailutyökalut ovat selainpohjaisia ja voivat tarjota myös käyttäjäystävällisen helpokäyttöisen lomakepohjan tietojen syöttöä varten.

Viime vuosina Melinda-ympäristöön on rakennettu useita kuvailijan työskentelyä helpottavia apuohjelmia ja asiantuntijan työkaluja, kuten esimerkiksi tietueiden yhdistelytyökalu Merge, tietueiden kyrillisten merkkien translitterointiohjelma Cyrillux ja Muuntaja-ohjelma tietueiden muuntamiseksi aineistotyyppistä toiseen. Työkalut on toteutettu nykyaikaisen avoimen koodin periaatteilla. Tavoitteena on koodin uudelleenkäyttö tulevaisuudessa siten, että olemassa olevia ohjelmia, tai osia niistä, voitaisiin integroida myös Alephin aikanaan korvaavaan järjestelmäalustaan. Samoilla periaatteilla on toteutettu myös Melindan erätuontijärjestelmä.

Monet jo käynnistyneet kehitystoimet ovat osaltaan vieneet eteenpäin seuraavan sukupolven Melinda-kuvailuympäristölle asetettuja tavoitteita. Esimerkiksi metatietoon kohdistuneet kehitystoimet kuten RDA-kuvailusäännön käyttöönotto, YSasta YSOon siirtyminen ja pysyvien tunnisteiden käyttöönotto (ISNI, URN) edistävät datan linkittyvyyttä jatkossa. Myös tietojärjestelmäkokonaisuuden (Finna-kirjastojärjestelmä-Melinda) uudistaminen tukee seuraavan sukupolven Melindan kehittämistä. Kokonaisuudessa Finna toimii asiakaskäyttöliittymänä, kokoelmienhallinta on kirjastojärjestelmässä esimerkiksi Koha, ja kuvailuympäristönä toimii Melinda. Tältä pohjalta kartoitetaan Melindan ja Asterin uuden teknisen alustan keskeiset vaatimukset ja alustavaihtoehdot. Tärkeää on huomioida integroitumistarpeet ja rajapinnat useisiin eri paikallisjärjestelmiin kuten esimerkiksi Koha, Alma ja Aurora.

25.11.2020

Kirjastoverkkopalvelut

Tavoitteena Melindan teknisen alustan uusimiselle on etsiä ratkaisu, joka mahdollistaa vaiheittain siirtymisen avoimeen linkitettyyn metatietoon. Tarkoituksena ei ole kehittää uutta järjestelmää alusta alkaen itse, vaan etsiä tarjolla olevista ratkaisuista sopivin, jota voidaan tarpeen vaatiessa kehittää edelleen kehittämiskumppanin kuten jonkun kehittäjäyhteisön tai järjestelmätoimittajan kanssa. Valinta on haasteellinen, sillä monet uuden sukupolven kuvailujärjestelmät ovat vielä rakenteilla kuten Folio tai Libris XL. Näiden käyttökokemusten vertailu on toistaiseksi rajallista.

Aleph-ympäristön uusiminen saattaa olla mahdollista tehdä myös vaiheittain siten, että ensin otetaan käyttöön pelkkä kuvailuympäristö ts. kirjaston kuvailijalle nykyaikainen uusi työväline, joka integroidaan Alephin päälle. Tämän tyypissä välivaiheen ratkaisussa Alephin koko järjestelmän ja tietokantojen korvaaminen siirtyisi hieman kauemmaksi tulevaisuuteen. Asiaa selvitetään tutkimalla erilaisia vaihtoehtoja, joita on jo muualla kehitetty. Vaiheistus antaisi mahdollisuuden odotella kehitteillä olevien uuden sukupolven kuvailujärjestelmien sekä metatietoformaattien kypsymistä. Toistaiseksi joudutaan toimimaan pitkälti vielä MARC 21 -formaatin pohjalta muun muassa eri järjestelmien välisessä liikenteessä.

Projektin tehtävät ja aikataulut

Aiempien vuosien priorisoidut vuosittaiset projektitehtävät löytyvät kunkin vuoden projektisuunnitelmasta. Seuraavassa taulukossa kuvataan vuoden 2021 tehtävät.

<p>2021</p> <p><u>Melindan toimintamallin ylläpito ja kehittäminen</u></p> <ul style="list-style-type: none">• Melinda-yhteisön toiminnan ja yhteistyön kehittäminen<ul style="list-style-type: none">○ Toimivan yhteistyömallin vakiinnuttaminen korkeakoulukirjastojen kanssa kirjastojärjestelmäudistuksen jälkeisessä tilanteessa<ul style="list-style-type: none">▪ Alma-kirjastot, Koha-kirjastot○ Asiakaskumppanuusmallin pilotointi ja kehittäminen<ul style="list-style-type: none">▪ Kirjastosektori ja järjestelmä/käyttäjryhmäkohtaisten erityistarpeiden tunnistaminen, kehityskohteet▪ Asiakasbarometri, ajantasainen tilannekuva, asiakastyytyväisyys○ Verkostotapaamiset ja erilaiset webinaarit/tilaisuudet/(etä)työpajat<ul style="list-style-type: none">▪ Uudenlaiset työskentelymallit vuorovaikutteisuuden lisäämiseksi○ Asiakaskyselyt<ul style="list-style-type: none">▪ Kirjastojen vaikutusmahdollisuuksien varmistaminen▪ Prosessien ja käytäntöjen kehittäminen palautteen perusteella○ Asiakashallinnan työkalun (Aski) hyödyntäminen○ Yhteistyö kansallisten kuvailun asiantuntijaryhmien kanssa<ul style="list-style-type: none">▪ Yhteisten kuvailukäytäntöjen ja pelisääntöjen edistäminen▪ Kehittyvän RDAn vaikutukset, ohjeistus• Kuvailun ekosysteemin tuki<ul style="list-style-type: none">○ Yhteistyö ja työnjako eri metatiedontuottajien kesken<ul style="list-style-type: none">▪ Kumppanuusmallien kehittäminen, eri osapuolien sitouttaminen▪ Kokemusten vaihto, hyvien käytäntöjen jakaminen▪ Erilaisten metatietoprosessien yhteensovittaminen▪ Eri lähteistä tulevan / eri formaateissa olevan metatiedon yhteensovittaminen, laatukriteerit (riittävän hyvä riittää)○ Yhteistyö KK:n vapaakappaletuotteen, kansallisbibliografian ja muiden palvelujen kanssa<ul style="list-style-type: none">▪ Metatietoprosessien kehitys, e-vapaakappaleiden ja tunnisterekisterin

25.11.2020

Kirjastoverkkopalvelut

kautta saatavan (ennakko)metatiedon hyödyntäminen (KK:n ja kirjastojen tarpeet)

- Melindaan mukaantulo, joustavuus
 - Kirjastojen mahdollista valita sopivin eri liittymismalleista
 - Kohdistettu viestintä ja hyvien käytäntöjen jakaminen
 - RDA:n käytön kynnyksen madaltaminen (yleisten ja erikois) kirjastojen piirissä ja koko metatiedon tuottajayhteisössä
 - Viestintä, tuki ja koulutukset, kehittyvä RDA-ohjeistus
 - Toteutus yhteistyössä KK:n kuvailusääntöpalvelun kanssa
- Melindan laadunvarmistus ja tietokannan laadunparannus, konversiot
 - Tietokantahuollon automatisoinnin jatkokehitys
 - Apuvälineitä kirjastojen käyttöön
 - Automattiset massakorjausajot (3-4 krt per vuosi) ja ohjelmiston jatkokehitys
 - Konversiot, valmistelu, toteutus, jälkityöt, ohjelmistojen kehitys ja ylläpito
 - Automaattiset tuplien poistoajot, erityisesti musiikki
 - Koneoppivan Deduplikointi-ohjelmiston hyödyntäminen, kehitys
 - Melindan talonmiestoiminta
 - Paimenkirjeet, talonmiehen infotuokiot (perus/extra)
 - Ongelmakohtiin puuttuminen, ohjeistus
- Kestävän kehityksen, monikielisyyden ja tasavertaisuuden periaatteiden huomioiminen toimintamallin ja ratkaisujen kehittämisessä

Melindan toiminnallisuuksien ylläpito ja kehittäminen

- Rajapinnat ja integraatiot eri paikallisjärjestelmiin (korkeakoulut, Kansalliskirjasto), ylläpito, kehitys/jatkokehitys, järjestelmien ja metatiedon yhteentoimivuus
 - Korkeakoulujen Koha-järjestelmät
 - Kansalliskirjaston Koha-järjestelmä Fikka
 - Korkeakoulujen Alma-järjestelmä
- Rajapinnat ja integraatiot eri paikallisjärjestelmiin (yleiset kirjastot ja erikoiskirjastot), ylläpito, kehitys/jatkokehitys, järjestelmien ja metatiedon yhteentoimivuus
 - Aurora-järjestelmät
 - Koha-Suomen Koha/Täti-järjestelmä
 - Helmet/Sierra-järjestelmä
 - Mikromarc-järjestelmät
- Auktoriteettitietokanta Asterin ylläpito ja jatkokehitys
 - Auktoriteettitietueiden ja bibliografisten tietueiden linkkaus
 - Vaiheistus: Toteutus ja migraatioajot Viola-tietueiden osalta. Myöhemmin muiden kuin Fennica- ja Viola-tietueiden osalta (erillinen päätös)
 - Auktoriteettituotannon hajautus ja katteen laajennus Asterissa, kokeilut kirjastojen kanssa, ensisijaisesti vapaakappalekirjastot
 - Uudet liittäjät
 - Tekninen toteutustyö per kirjasto (käyttöoikeudet, replikointi, aineistonsiirto)
 - Yhteistyö muiden toimijoiden kuten Sanasto kanssa, selvitys
 - Auktoriteettitietueiden tuplakontrollin määrittely ja toteutus
 - Pysyvien tunnisteiden, kuten ISNI ja URN, hyödyntäminen Asterissa/Melindassa
 - Uusien sanastojen lisääminen ja niiden automaattinen päivitys Fintosta, Asterin erätuontiominaisuuksien kehittäminen

25.11.2020

Kirjastoverkkopalvelut

- Arto artikkelitiedot Melindassa, Artikkelien kuvailutyökalu (ylläpito)
- Apuohjelmien ja kuvailutyötä helpottavien työkalujen ylläpito ja jatkokehitys
 - Muuntaja (ylläpito, jatkokehitys)
 - Merge+ (ylläpito)
 - Cyrillux (jatkokehitys)
 - Caretaker (ylläpito, jatkokehitys)
 - Tarpeen mukaan uudet työkalut
- Melindan erätuontijärjestelmän (ulkoisten toimijoiden aineistokanavan) ylläpito ja jatkokehitys, kyky vastaanottaa monenlaisia aineistoja eri metatiedontuottajilta, metatiedon yhteentoimivuuden varmistaminen
 - Datamuuntimet eri formaattien välillä
 - Tietueiden yhdistyminen, tuplakontrolli
 - Osakohteellisten aineistojen tuki (erillinen päätös)
 - Musiikkiaineistot eri lähteistä
 - Journal.fi artikkeliaineistot
 - Uusien metatiedontuottajien/tietolähteiden konversiot ja dataluovutusten integrointi järjestelmään
- Melindan ja Asterin datan avaaminen linkitettynä datana
 - Edetään Kansalliskirjaston avoimen datan palvelun suunnitelman mukaisesti

Melindan teknisen arkkitehtuurin kehittäminen, alustan uusiminen

Lähtökohta:

- Seuraavan sukupolven kirjastojärjestelmäkokonaisuus: Kokoelmienhallinta kirjastojärjestelmässä kuten Kohassa, asiakasliittymä Finnassa, Melindassa kuvailuympäristö.
- Rajapinnat ja integraatio tarvitaan useisiin eri kirjastojärjestelmiin (Koha, Alma, Aurora, jne). Melindan avoimien rajapintojen ja ulkoisten toimijoiden aineistokanavan hyödyntäminen integraatioissa kolmansien osapuolien, kuten eri metatiedontuottajien kanssa.
- Itse tehtyjen kuvailijan apuvälineiden uudelleen käytettävyys uudessa ympäristössä

Eteneminen:

- Kartoitus, vertaisarvioinnit, omat kokeilut/testit
 - Taustajärjestelmä/alustavaihtoehdot vrs. keskeiset tekniset vaatimukset
 - Kuvailijan työkaluvaihtoehdot vrs. keskeiset käyttäjävaatimukset
- Valinta ja strategiset päätökset vaiheistuksesta ja kehittämiskumppaneista
 - Uusitaanko kuvailutyökalu ensin vai mennäänkö eteenpäin kokonaisratkaisulla. Rinnakkaiskäyttömahdollisuuden selvitys (jos uusi kuvailutyökalu ja Aleph-klientti rinnakkain siirtymäaikana)
 - Kehittämiskumppanien kartoitus, yhteistyön tunnustelu ja aloitus
 - Valmisohjelmistojen tapauksessa kilpailutus huomioitava
- Toteutus- ja käyttöönottosuunnittelu valitun strategian mukaisesti

Kuvailun automatisointi ja koneelliset ratkaisut Melindassa

- Nykyisen kuvailuprosessin arviointi, tehostamiskohtien tunnistaminen
 - Selvitys kirjastojen kuvailijoiden kanssa työprosessin kohdista, joihin voi kehittää automaattisia ja koneellisia ratkaisuja
 - Kehityskohteiden valinta ja toteutus (nopeat toimet, pidemmän aikavälin ratkaisut)
- Monistettavien ratkaisujen kehitys
 - Yhdellä kotimaisella kielellä tehdyt kuvailut automaattisesti toiselle

- Yhdellä aineistotyypillä tehdyt kuvailut automaattisesti toiselle, esimerkiksi e-vapaakappaleista painetut
- Muut automatisoitavissa olevat kenttä, termi tms. muunnokset
- Automaattisen kuvailun työkalut Melinda-ympäristössä
 - Muualta tulevan automatisoidusti tuotetun tiedon hyödyntäminen
 - Laatuksiteerien määrittely (riittävän hyvä riittää), odotusten hallinta
 - Annif-työkalun ja/tai muiden vastaavien koneoppivien ohjelmien integrointi ja hyödyntäminen
 - Kehitetään mekanismi, jolla kohdistetaan/linkitetään aineistojen esittelytekstit Melindan tietueisiin (automaattisen sisällönkuvailun mahdollistaminen)

Melindan katteen ja tuotantoympäristön laajentaminen

- Yleisten kirjastojen Melindan kehityspolku
 - Jo Melindassa mukana olevien yleisten kirjastojen palvelun parantaminen ja kehityskohteiden huomiointi
 - Puuttuvien paikallisten aineistojen ja erityiskokoelmien kuten saamelaisbibliografian aineistosierrot tarpeen mukaan
- Uusien mukaan tulevien yleisten kirjastojen koulutusten ja käyttöönottojen valmistelu ja läpivienti
 - Uudet Aurora-kirjastokimpat
 - Uudet Koha-Suomeen kuuluvat kirjastot
 - Mikromarc-kirjastot
- Uudet aineistot kattavasti ja nopeasti Melindaan, erityisesti kotimaiset
 - Yhteistyö (yleisten) kirjastojen ja muiden toimijoiden, HKK/VAKE, kustantajat, kaupalliset toimijat kanssa metatiedon tuotantoprosessin kehittämisessä
 - Yhteistyö kustantajien kanssa metatiedon tuotantoprosessin alkupäässä, uudistetun tunnisterekisterin hyödyntäminen
 - Koneellisten ratkaisujen ja kuvailun automatisoinnin kokeilut yhteistyössä, hyvien käytäntöjen jakaminen
 - Sähköisten aineistojen metatietoprosessien erityiskysymykset, korkeakoulukirjastot
 - Eri aineistotyyppien, kuten musiikki, AV-aineistot ja pelit, erityiskysymykset, yleiset kirjastot
 - Melindan integroituminen mahdollisiin koko kirja-alan ratkaisuihin
- Erikoiskirjastojen ja muiden yksittäisten kirjastojen koulutusten ja käyttöönottojen valmistelu ja läpivienti

Palvelun tuki

- Tuotannossa olevien organisaatioiden tuki ja asiakastuen kehittäminen, palveluposti
- Palvelun tukimalli, laajempi käyttäjäkunta ja uudet integroituvat järjestelmät huomioitava
 - Yhteistyö eri osapuolien kanssa
 - Alma-kirjastot: ExLibris/Alma
 - Korkeakoulukirjastot: Koha
 - Yleiset kirjastot: Axiell/Aurora, Koha-Suomi, Helmet/Sierra
 - Kansalliskirjasto: KK-Koha (Fikka)
 - Artikkelien kuvailutyökalun käyttäjät (uusi käyttäjäryhmä Melindassa, mukana kirjastojen ulkopuolisia käyttäjäorganisaatioita)
 - Fennica- ja Viola-kuvailun tuki Melindassa
- Käyttäjien koulutukset, koulutusmateriaalit, videotallenteet ja ohjeistukset
 - Yhteistyö eri osapuolien (kuten ExLibris, Axiell, Koha, Koha-Suomi) kanssa, käyttöönottokoulutukset

25.11.2020

Kirjastoverkkopalvelut

- Melinda-Aleph-perus- ja kertauskoulutukset
- Täydentävät teemakoulutukset
- Etäkoulutusten hyödyntäminen ja toimintamallin kehittäminen
- Käytönseuranta ja raportointi, tunnusluvut
- Tilastoinnin kehittäminen, visualisointi
- Aineistojen karttumisen seuranta
- Lisenssien ja palvelusopimusten hallinta
- Viestintä ja palvelun markkinointi, tiedotus
 - KK:n kanavat (Missä mennään -webinaarit ja tiedotteet, uutiskirjeet)
 - Melinda-wikin säännöllinen päivitys ja ajan tasalla pito
 - Muut tiedotteet, tilaisuudet ja kanavat tarpeen mukaan
 - Sosiaalisen median kanavien kuten Twitter hyödyntäminen

Henkilöstön osaamisen kehittämien

- Projektin- ja työpakettienhallintataidot takaavat tehokkaan palvelun kehittämisen ja laajentamisen läpiviennin
- Asiakaspalvelu- ja viestintätaidot kun asiakaskunta laajentuu koko ajan
- Melindan metadatan lukutaito myös teknisille ihmisille
- Kuvailukäytäntöjen (RDA) kehityksen seuraaminen
- Seuraavan sukupolven kirjastojärjestelmien ymmärrys Melindan näkökulmasta alustan uusimista varten, tekninen ja toiminnallinen puoli
- Nykyaikaisen avoimen koodin luku- ja ohjelmointitaidot kuten javascript, node.js
- Avoimen koodin hallinta ja siihen liittyvä osaaminen

Projektin lopputulokset

Tuloskauden päättyessä vuonna 2024 Melinda on kansallinen kuvailutiedon tuotantoympäristö ja keskeinen toimija kuvailun ekosysteemissä. Automaattisia tekniikoita ja koneellistettuja metatietoprosesseja on käytössä sekä kuvailutyötä helpottavia välineitä. Toimintamallia ja tekniikkaa on kehitetty vastamaan uusiin tarpeisiin ratkaisuille, jotka mahdollistavat tulevaisuudessa vaiheittaisen siirtymisen avoimeen linkitettyyn metatietoon. Melindan tuotantopohja on laajentunut uusien kirjastojen sekä ulkoisten toimijoiden osalta. Melinda on kattava metatietovaranto erityisesti kotimaisissa aineistoissa

Projektin hyväksymiskriteerit

Tuloskauden 2021-2024 päättyessä tehdään tarpeen mukaan loppuraportti, joka kokoaa opitut kokemukset ja palvelun jatkokehityksen. Tärkeimpien työpakettien päättyessä voidaan tehdä työpaketin loppuraportti. Tarkempia hyväksymiskriteerejä määritellään tarpeen mukaan. Seuraavan tuloskauden (2025-) hankesuunnitelman ja pitkän tähtäimen tiekartan tulee valmistua vuoden 2024 aikana.

Projektin liiketoimintaperuste

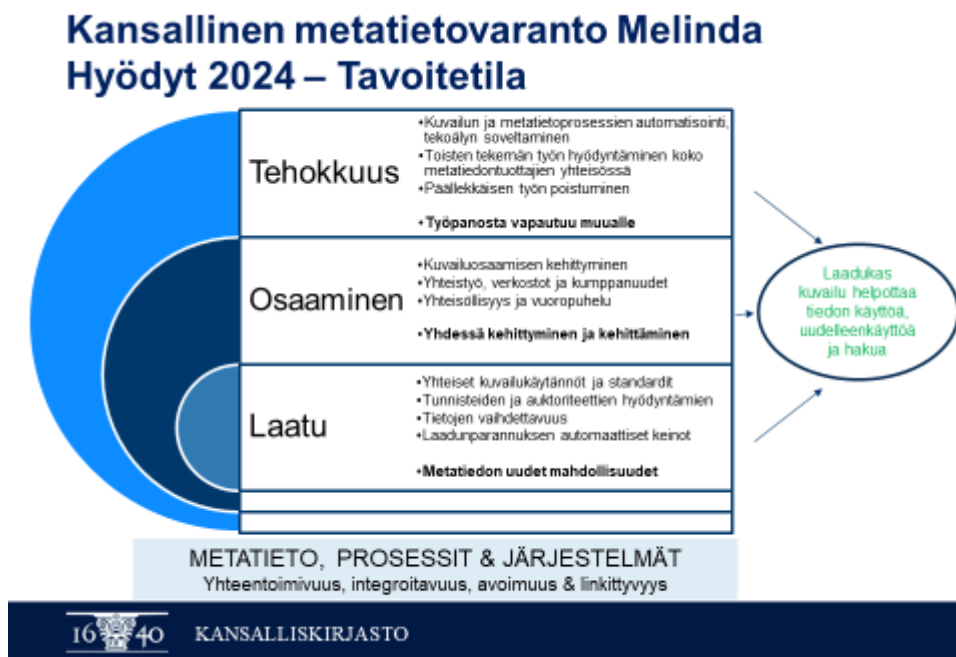
Hankkeen käynnistysvaiheen 2012-2016 hyödyt on kuvattu erillisessä dokumentissa. Tiivistelmä löytyy myös vuosittaisista projektisuunnitelmista. Jakson 2017-2020 hankesuunnitelmassa listataan kyseisellä kaudella tavoiteltavat hyödyt. Myös näistä on tiivistelmä vuosittaisissa projektisuunnitelmissa. Jakson 2021-2024 hyödyt on kuvattu uuden kauden hankesuunnitelmassa, Kansallinen metatietovaranto Melinda: tavoitteet ja kehittäminen tuloskaudella 2021-2024, ja ne on kerrottu myös alla.

25.11.2020

Kirjastoverkkopalvelut

Melindan tuloskauden 2021–2024 toimenpiteillä saadaan alla olevassa kuvassa 2 esitettyjä hyötyjä.

2020-luvulla metatiedon, prosessien ja järjestelmien yhteentoimivuus, integroitavuus, avoimuus ja linkittyvyys tehostavat metatiedontuotantoa, kehittävät osaamista ja luovat laadukkaalle metatiedolle uudenlaisia mahdollisuuksia. Viime kädessä laadukas kuvailu helpottaa tiedon käyttöä ja hakuja sekä uudelleenkäyttöä. Metatiedon laatu syntyy yhteisten kuvailukäytäntöjen ja standardien myötä. Auktorisoitujen nimimuotojen, sanastojen ja erilaisten pysyvien tunnisteiden hyödyntäminen lisää tietojen yhteentoimivuutta, linkittyvyyttä, vaihdettavuutta ja laadunparannuksen automatisoinnin mahdollisuuksia. Yhteistyö, verkostot ja kumppanuudet edesauttavat teknisen ja kuvailuosaamisen kehittymistä ja edelleen uusien asioiden yhdessä kehittämistä. Yhteisöllisyys ja vuoropuhelu mahdollistavat osaamisen jakamisen laajasti metatiedontuottajien yhteisössä. Tehokkuutta saavutetaan kuvailun ja metatietoprosessien automatisoinnilla sekä tekoälyn hyödyntämisellä. Kirjastojen päällekkäinen työ poistuu, kun hyödynnetään entistä enemmän muiden tekemää metatietoa. Näin saadaan vapautettua niukkoja resursseja ja työpanosta muihin tehtäviin.

Kuva 2. Melindan hyödyt 2024 (tavoitetila)

Hankkeen kustannukset:

Kustannuksia aiheuttavat henkilötöiden lisäksi ohjelmistolisenssit (uusien lisenssien hankintakustannukset ja vuosittainen ylläpitomaksu) sekä CSC:n vuosittainen palvelimien ylläpitomaksu.

Opetus- ja kulttuuriministeriö (OKM) myöntää Melindalle rahoitusta, jolla katetaan ylläpito- ja kehittämistyötä sekä yleisten kirjastojen mukaantulot. Osa työstä katetaan Kansalliskirjastossa perustyon kautta. Lisäksi liittyvissä kirjastoissa suoritetaan Melindan käyttöönottoprojektien tehtäviä. Ne hoidetaan kirjastoissa pääosin virkakatyonä.

Erikoiskirjastojen mukaantuloon liittyy rahoituksellisia haasteita, koska ne sijoittuvat eri hallinnon aloille ja eri ministeriöiden alaisuuteen. Keskitetyn rahoituksen saaminen näyttää epätodennäköiseltä. Tämän vuoksi on tehty erillinen hinnoittelumalli.

Kirjastoverkkopalvelut

Projektin sisältö

Uusien kirjastojen Melindaan liittyminen sekä muiden uusien metatiedontuottajien mukaantulo Melinda-yhteistyöhön laajentaa Melindan katetta ja vaikuttavuutta. Metatiedon vastaanottoa ja välitystä eri sisällön tuottajilta kuten kustantajilta ja muilta toimijoilta sekä ulkoisista rekistereistä edistetään keskitettyjen rajapintojen ja erätuontijärjestelmään perustuvan Melindan ulkoisten toimijoiden aineistokanavan avulla. Melinda integroidaan muihin kansallisiin ja kansainvälisiin palveluihin, ja sen metatiedot ja rajapinnat avataan asteittain Kansalliskirjaston avoimen datan palvelun suunnitelman mukaisesti.

Melinda-kirjastojen kuvailijan työ on viime vuosina kehittynyt voimakkaasti ja kehittyy edelleen. Paikallisten kirjastojärjestelmien vaihtumisen lisäksi muutosta tuovat aineistojen kuvailuun liittyvät uudet asiat kuten metatiedon avoimuus ja linkittyminen, ontologioiden käytön laajeneminen, RDA-kuvailusäännön ja standardien edelleen kehittyminen sekä tunnisteiden ja nimipalveluiden lisääntyvä käyttö. Aineistotyyppien monipuolistuminen lisää kuvailutyön määrää. Tällöin yhden aineistotyyppin kuvailutietoa hyödyntäen tulisi mahdollisimman helposti ja automaattisesti pystyä tuottamaan kuvailu myös muille aineistotyypeille. Eri tiedontuottajien tuottaman ennakkotiedon käyttö kuvailutyössä rikastamisen pohjana korostuu. Rikastamisessa on resurssien niukkuuden vuoksi kirjastoissa tarve hyödyntää entistä enemmän tekoälypohjaista automatisointia.

Katteen laajentaminen, mukaantulot

Melindaan mukaantuloon tarjotaan joustavuutta. Erilaisista liittymismalleista kukin kirjasto voi valita parhaiten itselleen sopivan. Esimerkiksi kevyt mukaantulo uusilla aineistoilla mahdollistaa Melinda-kuvailuyhteisöön pääsyn nopeasti ilman, että kaikkea paikalliskannan aineistoa siirretään Melindaan. Puolestaan kirjasto, joka haluaa kaikki hyödyt irti Melinda-yhteisöstä, voi liittyä perinteisen mallin mukaan, jolloin paikalliskannan koko aineisto viedään Melindaan. Näiden kahden ääripään lisäksi on löydettävissä myös välimuotoja (taulukko 1).

Kansallinen metatietovaranto Melinda Erilaiset mukaantulon mallit

	"Kevyt"	"Pikku räätäli"	"Iso räätäli" (perinteinen)
Liittymismalli	Mukaan uusilla aineistoilla; paikalliskannan aineistoa ei siirretä liittymisen yhteydessä Melindaan	Mukaan rajatulla aineistolla; paikalliskannasta siirretään vain osakohteetonta aineistoa tai helposti rajattavia kokoelmia liittymisen yhteydessä Melindaan	Mukaan laajalla aineistolla; paikalliskannasta siirretään myös osakohteellista aineistoa (koko kanta) liittymisen yhteydessä Melindaan
Optio:			 Suosittelavin
Mallista toiseen siirtyminen myöhemmin			

Kuhunkin Melindan mukaantulomalliin liittyy hyötyjä ja haittoja (taulukko 2), jotka kirjaston on hyvä huomioida mallia valitessaan. Lisäksi muiden kuin keskitetyn rahoituksen piiriin kuuluvien kirjastojen osalta valittu liittymismalli määrittelee palveluun mukaantulon kustannuksen ja vuosittaisen ylläpitomaksun.

Kansallinen metatietovaranto Melinda Erilaiset mukaantulon mallit

	"Kevyt"	"Pikku räätäli"	"Iso räätäli" (perinteinen)
Hyödyt	Nopeasti mukaan Melinda-kuvailuyhteisöön: -uudet aineistot -Melindasta haku, muokkaus ja päivitys takaisin Melindaan	Mukaan Melinda-kuvailuyhteisöön: -uudet aineistot -Melindasta haku, muokkaus ja päivitys takaisin Melindaan	Täysin mukaan Melinda-kuvailuyhteisöön, oma tietokanta tulee siivottua (laatu), kirjaston aineistot mukaan metatietovarantoon -> kansallinen näkyvyys, replikoinnin täysi hyödyntäminen
Haitat	Replikoinnin hyödyntäminen rajallista, oman tietokannan siivous liittymisen yhteydessä jää pois (laatu), kirjaston vanhat aineistot eivät kasvata metatietovarantoa	Replikoinnin hyödyntäminen rajallista, suuri osa omasta tietokannasta voi jäädä siivoamatta (laatu), kirjaston aineistot eivät kasvata laajasti metatietovarantoa -> kansallinen näkyvyys ei paras mahdollinen	Oman tietokannan siivoaminen vie resursseja (huom! massakorjaimet auttavat), isojen aineistojen siirto Melindaan vie aikansa

Taulukko 2. Erilaisten mukaantulon mallien hyödyt ja haitat

Yleisten kirjastojen mukaantulot jatkuvat. Mukaantulojen järjestys ja aikataulut sovitaan yhteistyössä yleisten kirjastojen kanssa. Liittymiset edellyttävät Kansalliskirjaston puolelta panostusta koulutukseen ja ohjeistukseen teknisten toimenpiteiden ja muun tuen lisäksi.

Organisaation käyttämän kirjastojärjestelmän on myös kyettävä toimimaan yhteen Melindan kanssa, eli siinä on oltava tarvittavat rajapinnat luettelointia, tiedonhakua ja muita tarvittavia toimintoja varten. Keskeisessä roolissa on tällöin yhteistyö kirjastojen järjestelmätoimittajien ja muiden osapuolien kanssa järjestelmien rajapinta- ja integraatio sekä muiden teknisten kysymysten ratkaisussa.

Rajapintojen ja integraation rakentaminen Koha-Suomen Koha/Täti -järjestelmään on pääosin valmistunut, mutta se ei toimi kaikilta osin tyydyttävällä tavalla. Hienosäätöä ja testausta jatketaan vielä. Näillä näkymin Koha-kirjastot tulevat mukaan kevyellä liittymismallilla vuoden 2020 lopulla/vuoden 2021 alkupuolella. Syksyllä 2020 alkaneita uusia Aurora-kirjastojen mukaantulon valmisteluja tehdään Heili-kirjastojen ja Lastu-kirjastojen kanssa. Nämä käyttöönotot jatkuvat vuoden 2021 puolelle. Vuosille 2021-2022 on lisäksi muita mukaan lupautuneita kirjastoja.

Mikromarc-kirjastojen kanssa ei ole vielä aloitettu rajapintojen ja integraation rakentamista, mutta selvitystyö on suunnitteilla. Selvitystyön pohjalta päätetään, lähdetäänkö Melinda-Mikromarc-integraatiota rakentamaan vuosina

25.11.2020

Kirjastoverkkopalvelut

2021-2022. Axiell Oy on ostanut Mikromarc-järjestelmän sekä useissa erikoiskirjastoissa olevan Prettylib-järjestelmän. Tällä hetkellä ei ole tiedossa järjestelmien tulevaisuudennäkymistä muuta kuin, että Prettylibiä ei enää kehitetä.

Liittyessään Melindan tiedontuottajaksi kirjaston paikallisessa järjestelmässä ja tietokannassa olevien aineistojen metatiedot siirretään (load) Melindan tietokantaan (perinteinen malli). Tämän jälkeen kirjasto voi aloittaa aineiston kuvailun suoraan Melindaan. Yhteys rakennetaan myös toiseen suuntaan eli Melindasta paikallisjärjestelmään tietojen ajantasaista liikkumista varten (replikointi).

Kirjaston on käyttöönottoprojektin yhteydessä käytävä läpi kuvailuprosessinsa ja mukautettava se uuteen käytäntöön. Lisäksi tarvitsee tutustua riittävän hyvin oman paikalliskantansa sisältöön ja siivota turhia tietoja, kuten tuplatietueet (perinteinen malli). Ennen varsinaista aineistonsiirtoa tehdään kokeellisia aineistonsiirtoja (ns. koeajoja) Melindaan. Koeajot ovat usein iteratiivisia ja niiden pohjalta nähdään, mitä välttämättömiä korjauksia aineistoon tarvitsee tehdä ennen Melindaan vientiä. Manuaalityön vähentämiseksi suurin osa korjauksista pyritään hoitamaan automaattisilla massakorjauksilla. Paikalliskantaan tarvitsee tehdä RDA- ja YSOstaYSOon -konversiot (järjestelmätoimittaja) ennen varsinaista aineistonsiirtoa. Käytännössä ne kannattaa tehdä jo ennen koeajoja. Edellytyksenä mukaantulolle on kirjastojärjestelmien ja -datan yhteen toimivuus ts. RDA-kuvailusääntö MARC 21 -formaattissa.

Melindaan kuvaillaan aineistojen bibliografiset tiedot MARC 21-formaatin mukaisesti yhtenäisillä periaatteilla. Mikäli kirjastolla on vielä käytössä joku muu MARC-versio, sen on ennen Melindaan mukaantuloa muokattava aineistonsa MARC 21 -formaatin mukaiseksi. Melindaan voidaan kuvailla erilaisten aineistojen metatietoja kuten monografiat, kausijulkaisut ja e-aineistot. Osakohteellisen aineiston kuten musiikin kuvailu on ollut mahdollista Melindassa vuodesta 2014 alkaen. Nykyinen Melinda (Aleph-järjestelmässä) ei sisällä varasto- ja nidetietoja, joten niiden lisääminen aineistoon joudutaan kirjastossa tekemään paikallisjärjestelmässä. Yleisten kirjastojen osalta on käytäntö, jossa luettelointiohjelman tarjoaa paikallisjärjestelmän toimittaja. Tällöin kirjastojen ei tarvitse opetella uuden luettelointiohjelman käyttöä.

Projektissa kehitetään ja laajennetaan kuvailutiedon tuotantoympäristöä yhteistyössä metatiedon toimijayhteisön (kirjastot, kustantajat ja muut metatiedon tuottajat) kanssa metatiedon elinkaaren eri vaiheissa (ennakkotiedot, hankintatiedot, rikastaminen, täydentäminen, avaaminen, säilyttäminen). Tässä tehdään kirjastojen kanssa yhteistyötä metatiedon tuotantoprosessin tehostamisen osalta. Kuvailun tuotantoympäristön kehittäminen sivuaa laajempaa kuvailun ekosysteemiin liittyvää kehitystyötä. Rajapintojen avulla mahdollistetaan järjestelmien yhteentoimivuus ja tietovirtojen liikkuminen eri järjestelmien välillä.

Korkeakoulukirjastojen paikallisjärjestelmien uudistuminen on tuonut uusia vaatimuksia Melindan integroitumiseen eri järjestelmien kanssa. Koha-järjestelmä on korvannut Voyager-järjestelmät osassa korkeakouluja, ja Kansalliskirjasto on ottanut käyttöön Kohaan perustuvan Fikka-järjestelmän kokoelmienhallinnassa. Melinda-Koha-integraatiot on rakennettu, ja ne ovat tuotannossa. SaaS-ratkaisun valinneet korkeakoulut ns. Suomen Alma-kirjastot valitsivat uudeksi kirjastojärjestelmäksi Ex Libriksen Alma-pilvipalvelun. Käyttöönottojen 1. aalto oli vuoden 2019 lopulla ja 2. aalto heinäkuussa 2020. Lisäksi Aalto-yliopiston käyttöönotto on oma projektinsa vuoden 2020 lopulla. Melinda on integroitu myös Alma-järjestelmän kanssa. Uudessa tilanteessa on jouduttu ja joudutaan jatkossakin teknisten kysymysten lisäksi ratkomaan myös monia muita uudenlaisia haasteita, jotka koskevat tietosuojaa, toimintamalleja ja kuvailuyhteistyötä.

Asteri auktoriteettitietokanta

Melindan auktoriteettitietokanta Asteri on oma tietokanta Aleph-alustassa. Se mahdollistaa auktoriteettien käytön ja auktoriteettien tuotannon Melindaa käyttävillä kirjastoilla. Asteri kattaa henkilö- ja yhteisöauktoriteetit sekä jatkossa myös teosauktoriteetit. Lisäksi Asterissa ovat sanastot (YSO, YSO-paikat, SLM sekä jatkossa myös SEKO). Kesällä 2019 YSO:n eli Yleisen suomalaisen ontologian käyttö korvasi Yleisen suomalaisen asiasanaston (YSA) ja Melindan tietokantaan tehtiin YSAstaYSOon konversio. YSO:n käyttö mahdollistaa monikielisen saatavuuden. Asteriin sisällytetään uusia sanastoja tarpeen mukaan.

25.11.2020

Kirjastoverkkopalvelut

Pääosa Asterin auktoriteettituotannosta tehdään Kansalliskirjastossa Kansallisbibliografian kuvailutuotannon yhteydessä. Kirjastojen kanssa on kuluvalle hankekaudella tehty onnistuneita kokeiluja hajautetun auktoriteettituotannon osalta Asterin katteen laajentamiseksi. Sen edistämistä jatketaan ottamalla mukaan valikoituja kirjastoja, kuten vapaakappale- ja korkeakoulukirjastot, jotka voivat liittyä auktoriteettitiedon tuottajiksi ja kuvailla Asteriin esimerkiksi omien väitöskirjan tekijöidensä ja julkaisijoidensa nimitiedot. Jatkossa selvitetään myös muiden organisaatioiden kuten Sanaston kanssa mahdollisuuksia auktoriteettiyhteistyön tekemiseen. Pysyvien tunnisteiden kuten ISNI ja URN käyttöönotto ovat auktoriteettitietokannan muita osittain jo käynnissä olevia kehityskohteita. Asterin alustajärjestelmä uusiutuu tulevaisuudessa samassa yhteydessä kuin Melindan alusta.

Projektin rajaus

Kyseessä on monivuotinen hanke, jonka tehtäviä on priorisoitu eri vuosille. Tässä suunnitelmassa keskitytään vuoden 2021 tehtäviin ja tuotoksiin. Suunnitelmassa kuvataan Kansalliskirjastossa tehtävä työ. Asiakasorganisaatioissa (kirjastoissa) tehtävä työ kuvataan kunkin organisaation omassa suunnitelmassa.

Kansalliskirjastossa tehtävä uusiin metatiedon kuvailukäytäntöihin liittyvä RDA-kuvailusääntöjä koskeva työ ja tuki (Kuvailusääntöpalvelu) ovat metatietovarantopalvelun ja -hankkeen ulkopuolella.

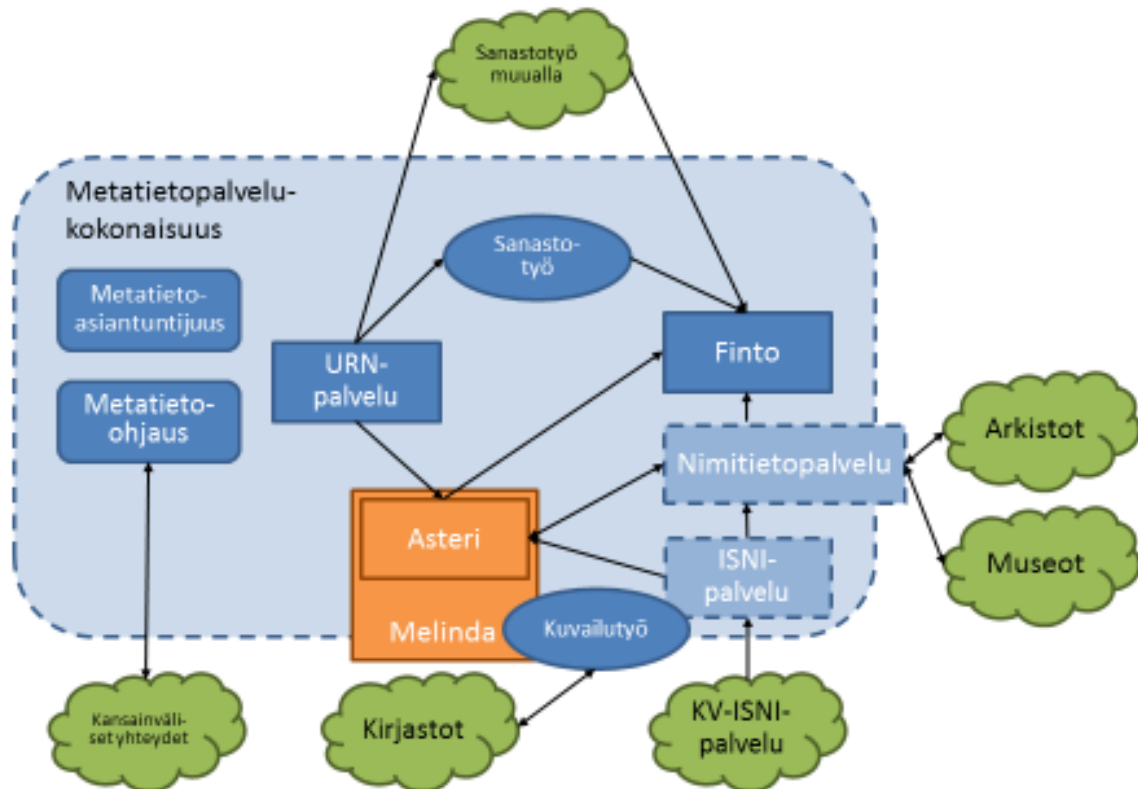
RDA-kuvailusääntö on kehitetty ensisijaisesti tiedonhakijoiden muuttuneisiin tarpeisiin. RDA (Resource Description and Access) uudistaa kuvailutyötä huomioimalla moniulotteiset tietoaineistot ja tiedonhakijoiden odotukset. RDA sisältää aineiston kuvailuohjeiden lisäksi ohjeet toimijoiden (henkilöt, yhteisöt ja suvut) kuvailuun ja sanastotyöhön eli aiheiden kuvailuun. Uudet kuvailusäännöt antavat semanttisen kehyksen kuvailutyölle ja tukevat kuvailutiedon tuotannon siirtymistä vaiheittain vanhasta, korttiluettelomaisesta sekä ensisijaisesti tiedon syntaksiin perustavasta tietuepohjaisesta kuvailusta kohti rakenteisempaa ja semanttisesti yhteen toimivaa kuvailua.

Arkisto- ja museosektori ottavat käyttöönsä RDA-kuvailuohjeet toimijoiden kuvailun osalta, mikä lisää muistiorganisaatioiden yhteistyötä kuvailutuotannossa. Toimijoiden kuvailussa tavoitteena on, että jatkossa voidaan hyödyntää erilaisia nimitietoa ja tunnisteita sisältäviä kansallisia ja kansainvälisiä rekistereitä ja palveluita.

Muistiorganisaatioiden keskinäisen yhteistyön lisäksi tarvitaan kuvailujen yhteistuotantoa mm. muun julkishallinnon, julkaisualan ja tutkimusalan kanssa. Kuvailutyössä hyödynnetään myös muiden kansallisten ja kansainvälisten toimijoiden tuottamaa laadukasta tietoa. Yhteistyön laajentuminen edellyttää kirjastojen metatiedon rakenteen ja tuotantovälineiden joustavuutta. RDA-standardin pohjalta voidaan rakentaa kuvailua yhtenäistäviä sanastoja, rekistereitä ja ontologioita, jotka tukevat RDA-kuvailutietojen käyttöä esimerkiksi avoimena konekielisenä linkitetynä datana, joka tarvitsee tuekseen tunnisteita ja standardeja.

Alla olevassa tavoitekuvasa (kuva 3) näkyy Melindan ja siihen kuuluvan Asteri auktoriteettitietokannan suhde muihin Kansalliskirjaston tarjoamiin metatietopalveluihin. Tässä dokumentissa kuvataan Melindan suunnitelma vuodelle 2021. Muiden osien kehittämissuunnitelmat on kuvattu omissa dokumenteissaan.

Kirjastoverkkopalvelut

Kuva 3. Melindan suhde muihin Kansalliskirjaston tarjoamiin metatietopalveluihin

Kuvailun ekosysteemi on kaikkia osapuolia hyödyttävää kuvailutiedon yhteisöllistä tuottamista ja avointa jakamista. Ekosysteemin toimijoilla on tavoitteena yhteistyönä (resurssi)tehokkaasti tuotettu laadukas ja asiakasliittymien loppukäyttäjää parhaalla mahdollisella tavalla palveleva metatieto. Melinda on keskeinen osa kuvailun ekosysteemiä ja on mukana sen kehittämisessä ja yhteistyössä Kansalliskirjaston kuvailupolitiikan edellyttämällä tavalla. Metatietovarantopalvelu ja -hanke ei vastaa kuvailun ekosysteemin eikä KK:n kuvailupolitiikan kehittämisestä kokonaisuutena. Tässä suunnitelmassa on siten kuvattu vain Melindan yhtymäkohdat edellä mainittuihin. Kuvailun ekosysteemin sekä KK:n kuvailupolitiikan tavoitteet ja kuvaukset löytyvät omista dokumenteistaan.

Ylläpito ja tuki

Melinda-palvelun kehittämisen ja tiedontuottajien joukon laajentamisen ohella Melindaan liittyy erilaisia ylläpito- ja tukitehtäviä. Näitä ovat ainakin järjestelmähuoltoon liittyvät tehtävät, tietokantahuolto, pienkehitys, käyttäjätuki, kuvailukäytäntöihin ja –standardeihin liittyvät asiat sekä sopimukset ja lisenssit ulkoisten toimijoiden kesken.

Järjestelmähuoltoon liittyvät toiminnot, joilla varmistetaan järjestelmän jatkuva toimivuus tuotantoympäristössä. Töiden priorisoinnissa päivittäinen tuotannon toimivuus priorisoidaan ensimmäiseksi.

- Päivittäinen tuotanto
 - Teknisen palvelualustan ja järjestelmien toimivuus

25.11.2020

Kirjastoverkkopalvelut

- Replikoinnit Melindan tietokannan ja paikallisten tietokantojen välillä
- Akuuttien virhetilanteiden korjaus
- Käyttäjähallinta
- Muut tuotantoympäristöön liittyvät tehtävät
 - Huoltokatkoihin liittyvät toiminnot ja niistä tiedottaminen
 - Versiopäivitykset (Aleph, Oracle), toimittaja-yhteistyö
 - Palvelinympäristön päivitykset, CSC-yhteistyö
 - Luettelointitilastojen ylläpito

Järjestelmähuoltoon liittyvät tehtävät hoidetaan linjaorganisaation perustoiminnan puitteissa ja eivät sisälly projektitehtäviin. Linjaorganisaation vastuuhenkilön tulee tiedottaa versio- ja palvelinympäristön päivityksistä riittävän ajoissa projektipäällikköä, jotta voidaan yhdessä sopia päivityksille sellainen ajankohta, joka on sopiva tuotannon ja projektitehtävien etenemisen kannalta.

Käyttäjähallintaan liittyvät toiminnot, joilla varmistetaan käyttäjähallinnan toimivuus ja mahdollistetaan uusien tunnusten luonti kuuluvat samoin edellä mainittuihin linjaorganisaation hoitamiin järjestelmähuollon tehtäviin. Kuitenkin uusien tiedontuottajien liittyessä Melinaan hoidetaan käyttäjätunnusten luonti käyttöönottoprojektien yhteydessä.

Tietokantahuollon päivittäiset tehtävät kuten tuplatietueiden yhdistäminen tai väärinyhdistyneiden erottaminen hoidetaan linjaorganisaation perustoiminnan puitteissa ja ne eivät sisälly projektin tehtäviin. Kuitenkin uusien mukaan tulleiden kirjastojen dataan liittyvät korjaus- ja jälkitoimet sisältyvät projektin tehtäviin. Tietokantahuollon kehitys kuten automatisoinnin jatkokehitys sisältyy projektin tehtäviin. Tällä hetkellä manuaalisen tietokantahuollon määrä on vähäinen.

Pienkehitys kattaa pienet tekniset ja toiminnalliset parannukset jo olemassa oleviin ratkaisuihin kuten esimerkiksi päivitykset tietokannan huollon ohjelmiin (Merge) tai muihin apuvälineisiin (Muuntaja tms.), muutokset replikoinnin säätöihin, yhdistyvien organisaatioiden aiheuttamat muutokset tai kirjastojen aineistojen lisäajot. Projektiin otetaan mukaan pienkehitystehtäviä soveltuvin osin.

Käyttäjätuki kattaa

- palvelupostilaatikon
- palautekyselyt
- käyttäjätilaisuudet

Melinaan liittyvä käyttäjäviestintä hoidetaan keskitetyn ([melinda-posti\(at\)helsinki.fi](mailto:melinda-posti(at)helsinki.fi)) postilaatikon avulla. Palvelupostilaatikon ylläpito ja päivystys hoidetaan linjaorganisaation perustoiminnan puitteissa. Koska postilaatikko hoitaa sekä palvelun sisältöön, tekniikkaan ja myös projektiin kuuluvaa käyttäjäviestintää, eskaloituu palvelupostilaatikosta projektille tehtäviä. Kirjaston liittymisvaiheessa viestintä kirjaston ja projektin välillä on runsasta, ja tämä hoidetaan pitkälti palvelupostin ulkopuolella.

Palvelun laajetessa voimakkaasti tulee tarvetta tehdä erilaisia Melinaan kohdistettuja palautekyselyjä toiminnan kehittämisen pohjaksi. Nämä hoidetaan projektin puitteissa soveltuvin osin samoin kuin Melindan käyttäjätilaisuudet, tiedottaminen ja markkinointiviestintä sekä talonmiehen tuokiot ja paimenkirjeet.

Palvelun tukimallin kehittäminen palvelun laajentuessa kuuluu projektin tehtäviin. Yleisten kirjastojen liittymisten yhteydessä on huomioitava palvelun tukimallin kehittäminen siten, että yhteistyö kolmansien osapuolien (kuten Axiell, Koha-Suomi) kanssa tukipyynnöissä saadaan sovittua asiakkaan kannalta parhaalla mahdollisella tavalla. Korkeakoulukirjastojen järjestelmien uudistuminen on tuonut uusia toimintamalleja näiden kirjastojen palvelun tukemiseen.

25.11.2020

Kirjastoverkkopalvelut

Kuvailukäytäntöihin ja -standardeihin liittyvät asiat kuten osallistuminen kansallisiin asiantuntijaryhmiin ja kehittämistyöhön hoidetaan linjaorganisaation perustoiminnan puitteissa. Projektin tehtävänä on seurata kuvailuasioita, jotta sieltä tuleviin tarpeisiin voidaan varautua projektisuunnittelussa.

Sopimukset ja lisenssit kuten Melindan palvelusopimukset ja ulkoisten toimijoiden kanssa tehdyt sopimukset hoidetaan linjaorganisaation perustoiminnan puitteissa samoin kuin ohjelmistolisensseihin liittyvät asiat. Projektipäällikkö tiedottaa uusien liittyjien palvelusopimus- ja lisenssitarpeista linjaorganisaation vastuuhenkilöitä sekä hankkeen kehittämistoimista mahdollisesti aiheutuvasta muutostarpeesta palvelusopimukseen (kuten uudet sopimusliitteet). Linjaorganisaation vastuuhenkilöiden tulee vastaavasti tiedottaa projektipäällikköä tietoonsa tulevista sopimuksista ja lisensseistä koskevista muutoksista.

Projektin ympäristö

Keskeiset toimijat ja sidosryhmät

Metatietovarantoon liittyviä keskeisiä toimijoita ovat opetus- ja kulttuuriministeriö (OKM) sekä kuvailutiedon tuottajat ja käyttäjät kirjastoissa. Lisäksi yhteistyötahoja ja sidosryhmiä ovat ulkopuoliset kuvailu- ja ennakkotietojen tuottajat sekä metatietovarannon teknisen alustan toimittaja (nyk. Ex Libris, jolla myös Alma-järjestelmä), muiden kirjastojärjestelmien kuten Aurora ja Mikromarc/Axiell, Koha, Sierra/Innovative toimittajat ja palvelininfrastruktuuritoimittaja (CSC) sekä kehittäjäyhteisöt.

Kansalliskirjaston asiantuntijat koskien vapaakappaleprosessia, Fennicaa ja Viola, auktoriteetteja sekä automaattisen kuvailun, metatiedon ja RDA:n kehitystä muodostavat keskeisen Kansalliskirjaston sisäisen yhteistyötahon. Tarve eri toimijoiden kanssa tehtävälle yhteistyölle arvioidaan tapaus- ja tilannekohtaisesti. Viestintäsuunnitelmassa kuvataan projektin yleinen tiedotus keskeisille toimijoille ja yhteistyötahoille.

Lisäksi on huomioitava Kansalliskirjaston muiden palveluiden/kärkihankkeiden kuten Finna ja Finto sekä muiden metatietopalveluiden projektipäälliköiden ja asiantuntijoiden välinen yhteistyö eri hankkeiden välisten riippuvuuksien tunnistamisessa sekä projektihallinnan ja -työn yhteisten toimintamallien kehittämisessä.

Lopputuloksen ympäristö

Melinda toimii Aleph-järjestelmässä (Ex Libriksen toimittama valmisohjelmisto) omalla teknisellä alustalla, omalla OPAC:illa (loppukäyttäjän/tiedonhakijan verkkokäyttöliittymällä) ja luettelointiohjelmalla (tiedontuottajan käyttöliittymällä). Tietokanta on Oracle-kanta. Melindan ja paikallisten järjestelmien välille rakennetaan tarvittavat rajapinnat.

Aleph-järjestelmä pyritään korvaamaan uudella teknisellä alustalla tulevina vuosina. Uuden teknisen järjestelmän tulisi mahdollistaa nykyistä paremmat edellytykset avoimeen linkitettyyn dataan siirtymiseen sekä paremman yhteen toimivuuden muiden keskeisten kansallisten ja kansainvälisten järjestelmien kanssa. Tällä hetkellä monet tarjolla olevista järjestelmistä ovat vielä puutteellisia näiltä osin, joten tuleva ratkaisu todennäköisesti saavutetaan vaiheittaisen etenemisen tuloksena.

Riippuvuudet muista projekteista

Melindalla on liityntäkohtia Kansalliskirjaston Finna-asiakasliittymä-, Finto- ja ISNI-projekteihin sekä kirjastojärjestelmien uusimisprojekteihin, joita tehdään eri tahojen toimesta. Kansalliskirjaston muiden metatietopalveluiden kanssa tehdään yhteistyötä.

Kansalliskirjaston järjestelmäkokonaisuuden tavoitetilassa päämääränä on järjestelmien ja tietovarantojen määrän ja päällekkäisyyksien vähentäminen sekä järjestelmien nykyistä parempi integraatio. Kokonaisuudessa Finna

25.11.2020

Kirjastoverkkopalvelut

toimii asiakaskäyttöliittymänä, kokoelmienhallinta on kirjastojärjestelmässä esimerkiksi Koha ja kuvailuympäristönä toimii Melinda (kuva 4).

Kuva 4. Tietojärjestelmäkokonaisuus (Finna-kirjastojärjestelmä-Melinda)

Melinda ja Finna täydentävät toisiaan järjestelmäkokonaisuudessa. Ne eivät ole päällekkäisiä tai toisensa poissulkevia ratkaisuja. Melinda on tiedontuottajan työympäristö ja Finna puolestaan tiedonhakijan väline. Kuvassa 5 on kuvattu Melindan ja Finnan välistä suhdetta tarkemmin.

Kirjastoverkkopalvelut

Projektiorganisaatio ja resurssit

Ohjausmenettelyt

Kansalliskirjaston koolle kutsuma Tiedonhallinnan ohjausryhmä toimii projektin ylimpänä johtoryhmänä. Sillä on vastuu projektin isoista kysymyksistä ja linjauksista. Ryhmässä ovat edustettuina projektin omistaja (KK), asianomainen ministeriö (OKM), eri kirjastosektorit ja muita keskeisiä yhteistyötahoja. Ryhmän kokoonpano tarkistettiin vuoden 2016 lopussa seuraavaa hankekautta varten ja, se alkoi kokoontua uudella ryhmällä vuoden 2017 alusta. Ryhmän kokoonpanoa ja toimintaa uudistetaan seuraavan kerran vuoden 2021 alussa. Jäsenet, tehtävät ja säännöt on kuvattu Tiedonhallinnan ohjausryhmän wiki-sivustolla:

<https://www.kiwi.fi/x/ill8Aw>

Metatietovarannon projektinhallintaryhmän (lähiohjausryhmä, ”lähiory”) kokoonpano on Kristiina Hormia-Poutanen (pj.), Lassi Lager, Katri Kananen, Nina Hyvönen ja Minna Olkinuora-Tauru (siht.). Tarvittaessa kutsutaan myös projektin asiantuntijoita tai muiden palvelujen edustajia kokouksiin esittelemään asioita. Ajankohtaisiin projekti- ja resurssiasioihin keskittyvä lähiohjausryhmä kokoontuu tarvittaessa ja kokouksista pidetään pöytäkirjaa, jotka löytyvät ryhmähakemistosta: P:_h981_kvp\metatietovaranto\lähiory. Lisäksi pidetään lähiohjaus- ja projektiryhmän yhteisiä suunnittelu- ja kehittämiskokouksia 1-2 kertaa vuodessa.

Vastuut:

- Hyväksyy projektisuunnitelman ja vie edelleen hyväksyttäväksi projektin ylimpään johtoryhmään.
- Seuraa projektin edistymistä siten, että projektin kustannukset, aikataulu ja sisältö ovat hyväksyttävissä rajoissa.
- Huolehtii projektin riittävästä resursoinnista.
- Tukee projektipäällikköä projektin läpiviennissä.
- Seuraa, että riskit ovat hallinnassa ja laatu riittävällä tasolla.
- Käsittelee ja hyväksyy muutokset (issuet) tai edelleen välittää (eskaloi) ne ylemmän tason ohjausryhmän käsiteltäviksi.

Projektin roolit ja vastuut

Projektin omistajalla on kokonaisvastuu projektista ja rahoituksesta.

Vastuut:

Omistaa projektin business casen (liiketoimintaperusteen, kustannus-hyödyt, miksi projektia tehdään).

Määrittelee projektin kokonaistavoitteen ja vision.

Raportoi ja viestii projektin tilanteesta ja edistymisestä rahoittajalle, asiakkaille ja ylitason sidos- ja johtoryhmille.

Toimii ohjausryhmän puheenjohtajana (esim. lähiohjausryhmä).

Tukee projektipäällikköä projektin johtamisessa.

Projektipäälliköllä on kokonaisnäkemys projektista ja sen tilanteesta.

Vastuut:

Johtaa ja organisoii projektin toimintaa.

Vastaa projektin kokonaissuunnittelusta ja suunnitelmien dokumentoinnista ja ylläpidosta:

- Projektin kuvaus, tavoitteet, rajaus ja riskit
- Projektin tuotokset (lopputulema)
- Projektin päätehtävät ja jako työpaketteihin ja niiden väliset riippuvuudet

25.11.2020

Kirjastoverkkopalvelut

- Riippuvuudet muihin projekteihin
- Priorisointi (projektin sisällä)
- Projektin kokonaisaikataulu

Sopii resursseista ja tarvittavasta osaamisen kehittämisestä esimiesten kanssa.

Sopii projektikäytännöt ja toimintamallit ohjausryhmän ja projektiryhmän kanssa.

Vastaa projektin edistymisestä.

Raportoi projektin tilanteesta, edistymisestä, pulmista ja poikkeamista ohjaus- ja johtoryhmille.

Toimii ohjausryhmän esittelijänä ja sihteerinä (esim. lähiohjausryhmä).

Viestii projektin tilanteesta projektiryhmälle, asiakkaille ja tarvittaessa muille sidosryhmille.

Tukee työpakettivastaavia työpaketin suunnittelussa ja läpiviennissä.

Voi osallistua asiantuntijana projektin toteutukseen muiden asiantuntijoiden kanssa.

Työpaketin vastuuhenkilöllä (työpakettivastaavalla) on kokonaisnäkemys työpaketista ja sen tilanteesta.

Vastuut:

Koordinoi ja organisoii työpakettiin liittyviä asioita.

Vastaa työpaketin suunnittelusta ja työpakettisuunnitelmien dokumentoinnista ja ylläpidosta:

- Työpaketin kuvaus, rajausta ja riskit
- Työpaketin tuotokset
- Tehtävät (osittaminen) ja niiden väliset riippuvuudet
- Tehtävien priorisointi (työpaketin sisällä)
- Tehtävien aikataulut
- Tehtävien työmääräarviot (yhdessä asiantuntijoiden kanssa)

Sopii resursseista projektipäällikön kanssa.

Vastaa työpaketin edistymisestä.

Raportoi työpaketin tilanteesta, edistymisestä, pulmista ja poikkeamista projektipäällikölle.

Viestii työpaketin tilanteesta projektiryhmälle, asiakkaille ja tarvittaessa muille sidosryhmille.

Voi osallistua asiantuntijana työpaketin toteutukseen muiden asiantuntijoiden kanssa.

Projektin asiantuntijalla on vastuu oman vastualueensa tehtävistä.

Vastuut:

Vastaa nimettyjen tehtävien suunnittelusta, toteutuksesta ja edistymisestä.

Raportoi tehtävien tilanteesta, edistymisestä, pulmista ja poikkeamista työpakettivastaavalle.

Viestii tehtävien tilanteesta projektiryhmälle ja tarvittaessa muille sidosryhmille.

Projektiryhmä koostuu projektipäälliköstä, työpakettien vastuuhenkilöistä ja projektin asiantuntijoista.

Henkilöllä voi olla projektissa useita rooleja.

25.11.2020

Kirjastoverkkopalvelut

Projektiorganisaatio Kansalliskirjastossa

Nimi	Organisaatio/osasto/yksikkö	Rooli/Vastuu
Kristiina Hormia-Poutanen	KVP, palvelujohtaja	Projektin omistaja, lähiohjausryhmä
Minna Olkinuora-Tauru	KVP, Melinda, kehittämispäällikkö	Metatietovaranto-projektin johto, lähiohjausryhmä
Lassi Lager	KVP, Melinda-palvelu tietojärjestelmäpäällikkö	Lähiohjausryhmä, resursointi
Nina Hyvönen	KVP, Yhteentoimivuuden palvelut, tietojärjestelmäpäällikkö	Lähiohjausryhmä
Katri Kananen	KVP, Kansallisbibliografia- palvelut, yksikön esimies	Lähiohjausryhmä
Sisältöasiantuntijat:		
Minna Kantanen	Melinda	
Eeva-Riitta Peltonen	Melinda	
Anneli Renfors	Melinda	
Kaija Kovanen	Melinda	
Jaana Routakangas	Melinda	osa-aik., erikseen sovitut tehtävät
Tekniset asiantuntijat:		
Minttu Hurme	Melinda	
NN	Melinda	
Henri Mäkilä	Melinda	
Esa Kaalikoski	Melinda	
Tommi Nieminen	Melinda	tarvittaessa myös SFX
Joni Ollila	Melinda	
Sarianna Silvonen	Melinda	
Nicholas Volk	Melinda	
Liitännäisprojektit:		
(Rojak Amatya	Melinda, konsultti	Tunnistepalvelun uudistaminen, 12/2020 asti)
(Lauri Lannetta	Melinda, konsultti	Tunnistepalvelun uudistaminen, 12/2020 asti)

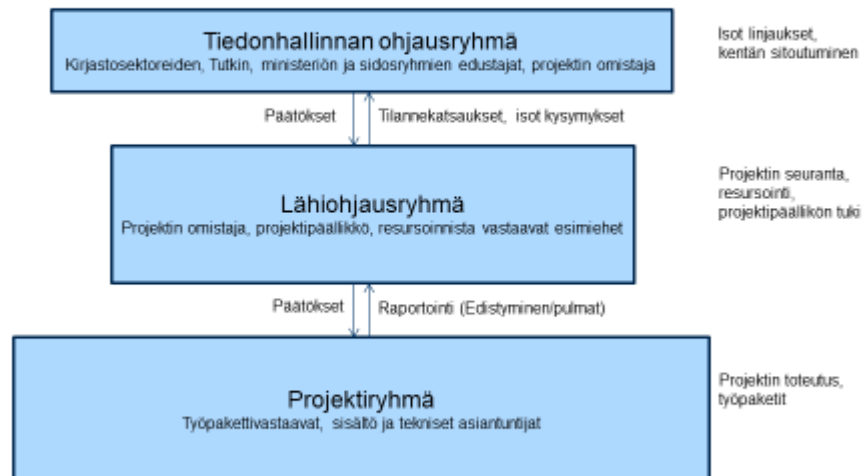
Huomioitava, että osa yllä olevassa taulukossa mainituista henkilöistä tekee myös muita tehtäviä kuin Melinda-kehitystöitä.

Kehitystyöt toteutetaan projektiorganisaation puitteissa Kansalliskirjaston Kirjastoverkkopalveluissa yhteistyössä liittyvien kirjastojen ja muiden tarvittavien tahojen kanssa. Kirjastojen käyttöönottoprojektien yhteyshenkilöt löytyvät MYK-wikistä, joka vaatii erillisen kirjautumisen.

Kirjastojen käyttöönottoprojekteilla tulee olla KK:n vastuuhenkilöiden (sisältö ja tekninen) lisäksi aina nimetty vastuuhenkilö myös kirjaston puolella.

Seuraavassa kuvassa (kuva 6) on kuvattu projektin ohjausmalli ja organisaatio sekä tietovirrat eri ryhmien välillä.

Kansallinen metatietovaranto Melinda Projektin ohjausmalli ja organisaatio

Kuva 6. Projektin ohjausmalli ja organisaatio

Melindan talonmies

Melindan laadunvalvonnasta huolehtii sekä ohjeistusta ja opastusta antavat Melindan talonmiesryhmän jäsenet muiden tehtäviensä ohella. Vetäjänä toimii Minna Kantanen, työparinaan Anneli Renfors. Muita talonmiehiä ovat Minttu Hurme, Nicholas Volk, Fennican edustaja ja Tapani Moisio (Viola) sekä tarvittaessa muut Melinda-asiantuntijat. Melindan talonmiestoimintaa on kuvattu seuraavassa luvussa kohdassa laadunvarmistus.

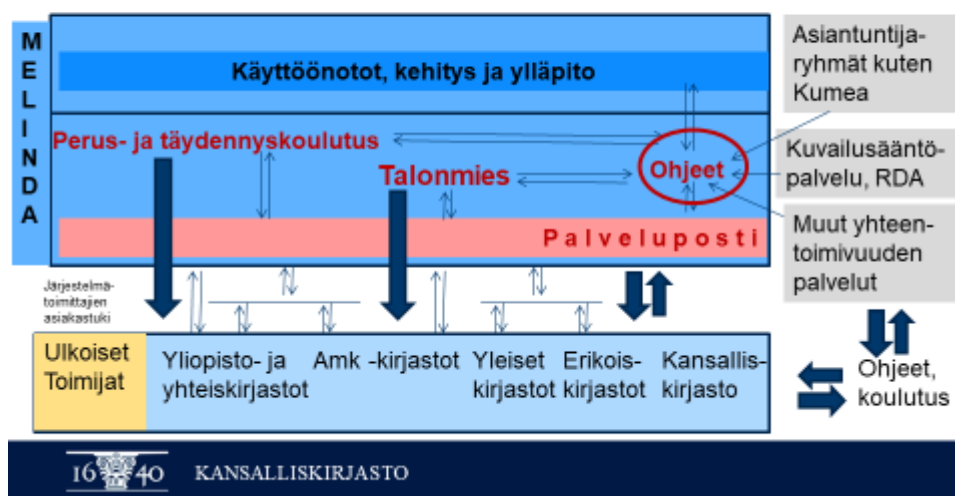
Melindan asiakastoiminnot ja –tuki

Tiedontuottajien ja uusien yhteistyötahojen määrän koko ajan kasvaessa Melindan asiakastoimintojen ja-tuen merkitys korostuu entisestään. Asiakastuen peruspilari on keskitetty palveluposti. Palvelupostia hoitaa ryhmä, johon kuuluu sekä sisältö että teknistä osaamista (Eeva-Riitta Peltonen, Anneli Renfors, Kaija Kovanen, Sarianna Silvonen, Tommi Nieminen, Minttu Hurme). Talonmiestoiminta sekä perus- ja täydennyskoulutukset täydentävät Melindan palveluvalikoimaa tuotannossa olevien organisaatioiden osalta. Melinda-palveluun ja Melinda-yhteistyössä mukana oleviin tahoihin kohdistuu monia paineita ja vaatimuksia kehittyvän ympäristön kautta. Kehityskohteena on erityisesti ohjeistuksen koordinointiin ja yhdenmukaiseen viestintään liittyvät asiat. Kansalliskirjaston kuvailusääntö-, muut metatieto- ja yhteentoimivuuden palvelut sekä kansalliset asiantuntijaryhmät (Kumea, Kusti, Sisku, Muusa ja Toiku) tuottavat enenevässä määrin ohjeistuksia, jotka käytännössä usein jalkautuvat Melinda-ympäristössä. Kuvassa 7 näkyy Melindan toiminnot sekä yhteydet ulkoisiin yhteistyötahoihin. Korkeakoulukirjastoissa tapahtuva paikallisjärjestelmien uudistuminen ja eriytyminen kahteen ryhmään (Alma, Koha) tuo uudenlaisia haasteita kansallisen kuvailuyhteistyön ja Melindan suuntaan.

Kirjastoverkkopalvelut

Kirjastosektorikohtaisten tarpeiden ohella asioita joudutaan jatkossa yhä enemmän ratkaisemaan kirjastojärjestelmäpohjaisesti.

Melindan asiakastoiminnot Tuotannossa olevat organisaatiot

Kuva 7. Melindan asiakastoiminnot ja yhteydet eri tahojen kesken

Projektin suoritus tapa ja työmenetelmät

Dokumentointi ja työmenetelmät

Hankkeeseen/Palveluun liittyvä julkinen kaikille avoin aineisto löytyy Melinda-wikistä:

<https://www.kivi.fi/display/Melinda>

Työryhmille kuten yleisten kirjastojen käyttöönotoille voi olla omia wiki-sivuja, jotka vaativat erilliset käyttöoikeudet.

Kirjastoverkkopalveluiden sisäisenä projektin työhakemistona ja keskeneräisten dokumenttien työstöpaikkana toimii ryhmähakemisto:

P:_h981_kvp\metatietovaranto

Muiden Kansalliskirjaston palveluiden kanssa yhteistyössä tehtävät asiat, kuten esimerkiksi kuvailupolitiikkaan ja kuvailun ekosysteemin kehitykseen liittyvät suunnitelmat, ovat Kansalliskirjaston sisäisissä Kupoli- ja Kiwi-työtiloissa. Myös Melinda-palveluun ja tekniikkaan liittyvää dokumentaatiota on näissä työtiloissa.

Tehtävienhallinta hoidetaan JIRA-työkalussa. Hankkeen ja palvelun yhteyspostilaatikkona toimii [melinda-posti\(at\)helsinki.fi](mailto:melinda-posti(at)helsinki.fi), johon tulevat viestit ohjautuvat automaattisesti JIRA:n tehtäviksi.

25.11.2020

Kirjastoverkkopalvelut

Projektilla on lisäksi käytössä erilaisia sähköpostilistoja päivittäistä tiedonvaihtoa varten kuten Kansalliskirjaston Melinda-ryhmän sisäinen lista. Myös laajempaan asiakasviestintään käytetään sähköpostilistoja. Sisäisessä viestinnässä on kokeilussa myös uusia työkaluja, kuten Slack-pikaviestin.

Laadunvarmistus

Tärkeimmät suunnittelu- ja määrittelydokumentit katselmoidaan ja hyväksytetään lähiohjausryhmässä ja/tai Tiedonhallinnan ohjausryhmässä. Dokumenteilla käytetään versionhallintaa, jossa

esimerkiksi ensimmäinen luonnos on versio 0.1, hyväksytyt on versio 1.0, jatkoversiot 1.1 ->. Seuraava pääversio on 2.0. jne.

Omassa sovellustuotannossa koodin laatu varmistetaan koodi- ja parikatselmoineilla sekä riittävällä dokumentoinnilla. Ohjelmistojen toimivuus varmistetaan riittävällä testauksella, joka kuvataan erillisissä testaussuunnitelmissa.

Melindan sisällön laatu varmistetaan yhtenäisillä kuvailu- ja sovellusohjeilla sekä toimintaohjeilla ja pelisäännöillä. Laadunvarmistus- ja ohjeistustyötä tehdään yhteistyössä kansallisten kuvailuryhmien kanssa, kuten Kumea (Kuvailevan metatiedon asiantuntijaryhmä). Melindan talonmies ohjaa ja opastaa laatuun liittyvissä asioissa (paimenkirjeet, talonmiehen tuokiot, ongelmakohtiin puuttuminen). Lyhyitä pääosin yhden tunnin kestäviä talonmiehen infotuokioita Melinda-yhteisön jäsenille pidetään etäyhteyden välityksellä 4-6 kertaa vuodessa. Niissä tiedotetaan ajankohtaisista Melindaan liittyvistä asioista. Lisäksi voidaan pitää ylimääräisiä täydennyskoulutustarpeita palvelevia tuokioita. Tuokiot ovat olleet erittäin suosittuja, ja ne koetaan tarpeellisiksi.

Melindan tietokannan laatua (väärin yhdistyneet, tuplat) tarkkaillaan ja parannetaan tietokantahuollon toimesta. Automaattisilla massakorjauksilla korjataan systemaattisia virheitä tietokannassa ja vähennetään kirjastojen manuaalisten korjausten määrää. Tuplia poistetaan automatisoidulla tuplakontrollilla ja deduplikoinnilla.

Käyttöönottokoulutusten ja muiden projektin asiakaskunnalle kohdistuvien tilaisuuksien laatua seurataan palautekyselyillä. Käyttöönotto projektien onnistumista seurataan sektoreittain tehtävillä asiakaskyselyillä.

Projektityöskentelyn laatua parannetaan projektiosaamisen lisäämisellä (projektivalmennus) ja yhteisillä projektikäytännöillä. Projektinhallinnassa sovelletaan Kirjastoverkkopalveluiden kärkihankkeiden yhteisesti sovittuja toimintamalleja ja käytäntöjä. Ohjeistus löytyy Kiwistä Projektiohjeistus-työtilasta (vain KK:n sisäiseen käyttöön).

Projektin edetessä määritellään tarkemmin lopputuotetta koskevat mittarit ja tunnusluvut. Vuosiraportoinnin yhteydessä kerättäviä tunnuslukuja ovat muun muassa tietokannan koko sekä mukana olevien kirjastojen ja kirjastojen yhteenliittymien/kimppojen määrä.

Projektin seuranta

Projektin seuranta tapahtuu usealla eri tasolla:

Projektiryhmän kokouksia pidetään kahdesta neljään viikon välein. Niissä käsitellään yhteisiä koko projektia koskevia työn alla tai tulossa olevia asioita sekä työpakettien tilannetta. Kokoonkutsujana toimii kehittämisspäällikkö. Palaverien muistiinpanot vuoden 2021 osalta löytyvät ryhmähakemistosta P:\h_981_kvp\metatietovaranto\Melinda projektikokousten muistiot 2021.docx. Edellisten vuosien muistiinpanot löytyvät vastaavista tiedostoista P:\h_981_kvp\metatietovaranto\Melinda projektikokousten muistiot 20xx.doc

25.11.2020

Kirjastoverkkopalvelut

Resursointipalavereja pidetään kerran kuussa teknisten asiantuntijoiden kanssa ja erikseen tarvittaessa sisältöasiantuntijoiden kanssa. Palaverissa on kehittämispäällikön lisäksi mukana tietojärjestelmäpäällikkö (esimies). Palaverissa käydään läpi resursointisuunnitelman tilanne.

Tavoitteena on

- töiden ja resurssien tasapainottaminen
 - yli/alikuorman välttäminen
- resurssien joustava allokointi priorisoiduille töille
 - aikatauluissa pysyminen
- osaamisen kasvattaminen ja jakaminen henkilöiden välillä
 - varahenkilöjärjestelyt

Palaverissa käydään läpi

- hankkeeseen ja palveluihin liittyvien töiden erottelu
- töiden priorisointi seuraavan jakson (kuukauden) osalta henkilöittäin
- priorisoitujen töiden työmääräarviot vrs. käytettävissä oleva työaika henkilöittäin

Projektinhallintaryhmän (lähiohjausryhmän, ”lähioryn”) kokouksissa seurataan projektin kokonaistilannetta ja siellä käsitellään Tiedonhallinnan ohjausryhmään menevät projektia koskevat asiat ja sieltä tulevat asiat. Lähiohjausryhmän toiminta on kuvattu tarkemmin luvussa ohjausmenettelyt.

Tiedonhallinnan ohjausryhmä on projektin ylimmän tason johtoryhmä, jossa seurataan ja käsitellään projektiin liittyviä päälinjauksia ja isoja kysymyksiä. Tiedonhallinnan ohjausryhmän toiminta on kuvattu tarkemmin luvussa ohjausmenettelyt.

Lisäksi pidetään tarvittaessa kokouksia asiakasorganisaatioiden ja kirjastosektoreiden kanssa.

Käyttöönottoprojekteissa pyritään säännölliseen tilannekatsaus käytäntöön, jotta varmistetaan asioiden eteenpäin meno. Mitä useampi osapuoli käyttöönotossa on mukana, sitä tärkeämpiä tilannepalaverit ovat riittävän tiedon kulun varmistamiseksi ja etenemisen esteiden poistamiseksi. Lyhyet tilannepalaverit voidaan hoitaa etäyhteyden välityksellä (Zoom) ja pidemmät lähikokouksina esimerkiksi työpajoina, joissa keskitytään ongelmanratkaisuun. Käyttöönoton alussa pidetään pidempi aloituskokous (kick off), johon osallistuvat eri tahojen avainhenkilöt. Toistaiseksi kaikki kokoukset, koulutukset ja tilaisuudet järjestetään etäkokouksina.

Seurantaraportoinnin perusyksikkö on työpakettitaso. Sen pohjalta koostetaan koko hankkeen seurantaraportti (liikennevalot). Seurantaraportti kertoo työpaketeittain resurssien, sisällön ja aikataulun tilanteen. Työpaketin tilannepäivitys ja seurantaraportti tehdään kerran kuukaudessa.

Muutoksen hallinta

Projektin aikatauluihin, kustannuksiin ja sisältöön vaikuttavat merkittävät muutokset, jotka eivät ole sallituissa rajoissa käsitellään hallitusti muutoksenhallintaprosessin kautta. Projektiryhmä, työpakettivastaava tai projektin asiantuntija tuo muutoksen/pulman (issue) tiedoksi projektipäällikölle, joka vie asian edelleen lähiohjausryhmän käsiteltäväksi. Lähiohjausryhmä hyväksyy muutoksen/pulman (issue), mikäli se on sen vastualueen rajoissa tai edelleen välittää (eskaloi) Tiedonhallinnan ohjausryhmälle (tai muulle sopivalle taholle kuten KK:n johto, ministeriö) käsiteltäväksi. Katso myös edellä kuva 6.

Viestintä

Hankkeen viestintäkanavana toimii Melinda-wiki. Lisäksi ajankohtaisista asioista tiedotetaan Talonmiehen tuokioissa ja Kirjastoverkkopalveluiden vakiokanavissa, kuten Missä mennään -webinaarit, uutiskirjeet ja Missä

25.11.2020

Kirjastoverkkopalvelut

mennään -katsaukset sekä Kirjastoverkkopäivät. Tarvittaessa julkaistaan myös erillistiedotteita ja uutisia sekä järjestetään tilaisuuksia Melinda-yhteisön jäsenille, kuten Melinda-päivä tai webinaarit kirjastojen kuvailijoille. Talonmiesviestinnässä käytetään voycat-sähköpostilistaa.

Melindaa koskevassa viestintäsuunnitelmassa määritellään viestinnän keskeiset tavoitteet, kohderyhmät, kanavat/välineet ja vastuuhenkilöt. Hankkeeseen liittyy runsaasti päivittäistä viestintää asiakkaiden kanssa erityisesti käyttöönottojen yhteydessä.

Projektirakenne ja työpaketit

Työpakettimallin periaatteet

Pääprojektin (hankkeen) työ organisoidaan työpaketeiksi. Tavoitteena on tehostaminen ja läpinäkyvyyden lisääminen kuten

- Hankkeen rakenteen selkiyttäminen
- Päällekäisen työn minimointi
- Hankkeeseen liittyvän työn tunnistaminen ja rajaaminen
- Työn pilkkominen kokonaisuuksiin, joita voidaan suunnitella, toteuttaa ja seurata

Työpaketteja on kahdenlaisia:

- Yhteiset tukityöpaketit: Koko projektin läpi menevät työpaketit, jotka palvelevat muita työpaketteja. Kesto on tyypillisesti koko pääprojektin ajan. Näihin työpaketteihin kerätään yhteinen työ ja yhteisten prosessien/osien kehitys.
- Erilliset kehitys- ja käyttöönottotyöpaketit: Tiettyjen asioiden kehittämistä ja käyttöönottoa edistävät työpaketit. Näitä voi verrata osa/alaprojekteihin. Kesto on tietyn määräajan.

Kullakin työpaketilla on vastuuhenkilö (työpakettivastaava) ja nimettyjä muita resursseja. Aihealueeseen kuuluva työ kerätään työpaketin alle, pilkotaan kokonaisuuksiin ja kokonaisuudet jaetaan tehtäviin. Tehtäviin liitetään tuotokset, tekijät, aikataulu- ja työmääräarviot.

Työpaketit on lueteltu alla olevassa taulukossa. Työpakettien tarkempi kuvaus on työpakettisuunnitelmassa, jolle on oma pohja (liite 1). Samaan pohjaan kuvataan työpaketin edistymisen seuranta. Vuosittain voidaan tarpeen mukaan luoda uusia työpaketteja ja päättää vanhoja työpaketteja.

25.11.2020

Kirjastoverkkopalvelut

Työpakettit (2021-) ja niiden vastuuhenkilöt

Työpaketti	Nimi	Vastaava
Tukityöpakettit		
TP 1	Projektin hallinnointi	Minna Olkinuora-Tauru
TP 2	Resurssienhallinta (tekniikka, sisältö)	Lassi Lager Minna Olkinuora-Tauru
TP 3	Huolenpito asiakkaasta (Työpaketti tekee läheistä yhteistyötä TP4 ja TP5 kanssa.)	Minna Olkinuora-Tauru (oto) ja asiakaskumppanit Kaija Kovanen (Alma-kirjastot), Anneli Renfors (KorkKoha-kirjastot, Fikka) sekä Eeva-Riitta Peltonen (yleiset ja erikoiskirjastot)
TP 4	Koulutukset ja viestintä	Kaija Kovanen, koulutukset Anneli Renfors
TP 5	Sisällölliset prosessit ja laatu (sis. talonmiestoiminta)	Minna Kantanen
TP 6	Tekniset prosessit ja yhteiset osat	NN (Minttu Hurme) (tekniset asiantuntijat)
TP8	Massamuutokset, konversiot ja analytiikka	Nicholas Volk
Kehitys- ja käyttöönotto työpakettit		
TP 10	Yleisten kirjastojen käyttöönotot	Eeva-Riitta Peltonen ja Minna Olkinuora-Tauru (oto)
TP 10.1	Aurora-kirjastojen käyttöönotot	Eeva-Riitta Peltonen, tekninen osio Henri Mäkilä (Esa Kaalikoski)
TP 10.2	Koha-kirjastojen käyttöönotot ja rajapinnat	Eeva-Riitta Peltonen, tekninen osio Joni Ollila
TP 13	Auktoriteettitietokanta Asterin kehitys	NN (Minna Olkinuora-Tauru, oto)
TP 14	Melindan yhteydet ulkoisiin metatiedon tuottajiin (liittyy kuvailun ekosysteemin kehittämiseen)	Minna Olkinuora-Tauru (oto), Nina Hyvönen, Lassi Lager, Katri Kananen (kaikki oto)
TP 16	Erikoiskirjastojen käyttöönotot ja rajapinnat	Eeva-Riitta Peltonen ja Minna Olkinuora-Tauru (oto), tekninen osio Henri Mäkilä (Esa Kaalikoski)
TP 17	Teknisen alustan uusiminen -Esiselvitys- ja valmisteluvaihe (suunnitelma tarkentuu 2021 aikana)	Minttu Hurme (Minna Olkinuora-Tauru oto, Lassi Lager oto)

Kirjastoverkkopalvelut

Työpakettien kuvaukset

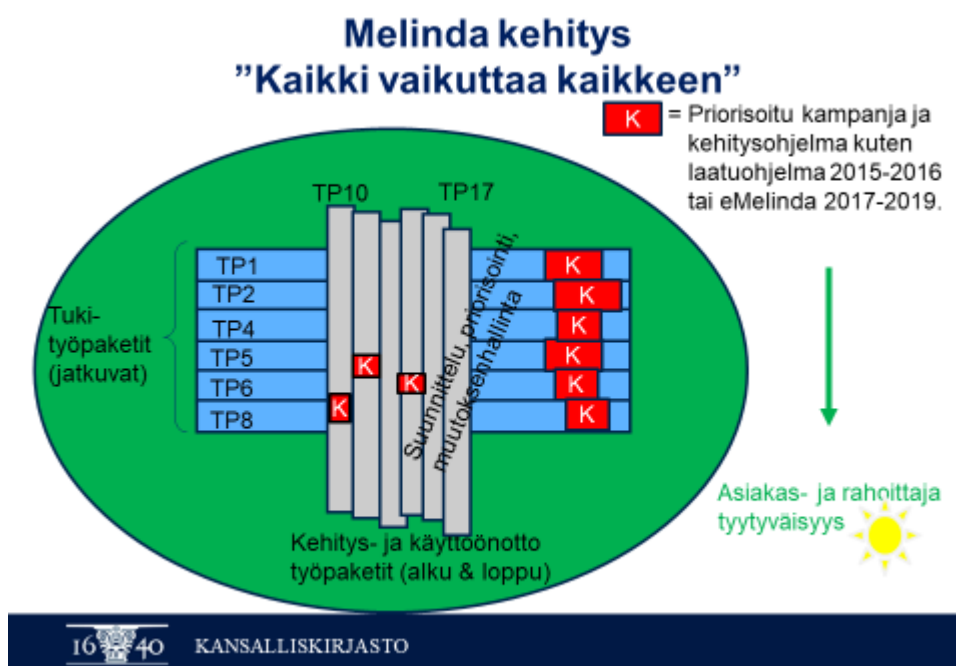
Työpaketti	Kuvaus
Tukityöpakettit	
TP 1 Projektin hallinnointi	Projektin johtoon, hallinnointiin, koordinointiin, suunnitteluun ja seurantaan kuuluvat tehtävät, jotka edesauttavat projektin lopputuleman saavuttamista.
TP 2 Resurssienhallinta (tekniikka, sisältö)	Projektin resurssienhallinnan periaatteiden ja käytäntöjen määrittelyyn ja toteutukseen liittyvät tehtävät. Projektin teknisiin ja sisältöasioihin liittyvien töiden ja resurssien joustava allokointi priorisoiduille töille sekä osaamisen kasvattaminen ja jakaminen henkilöiden välillä. Uusien perehdyttäminen ja pelisäännöt konsulttien kanssa.
TP 3 Huolenpito asiakkaasta	Melindan asiakaskumppanuusmallin määrittely ja toteutus. Eri asiakasryhmien tarpeiden ja toiveiden kartoitus. Asiakastyytyväisyydestä huolehtiminen.
TP 4 Koulutukset ja viestintä	Kokonaiskuvan luominen projektin koulutusasioista, koulutussuunnitelman luonti sekä koulutusten ja tilaisuuksien koordinointi. Viestinnän koordinointi ja kehitys.
TP 5 Sisällölliset prosessit ja laatu	Melindan kuvailun yhteisten ohjeiden ja käytänteiden kehitys tavoitteena sisällön yhtenäistäminen ja laadun parantaminen, kansallisten ja kansainvälisten standardien soveltaminen metatietovarantoympäristössä. Melindan talonmiestoiminta ja sen kehittäminen.
TP 6 Tekniset prosessit ja yhteiset osat	Melindan tekniseen ympäristöön sekä tekniseen alustaan Alephiin liittyvät kehitystehtävät, joiden tuotoksia tarvitaan useiden muiden työpakettien läpiviennissä. Esimerkkinä osakohteiden, rajapintojen, erätuontijärjestelmän, replikointiprosessin tai kuvailijan apuvälineiden kehitys.
TP 8 Massamuutokset, konversiot ja data-analytiikka	Melindan tietokannan laadunparannukseen liittyvät massakorjausajot ja muutokset. Tietokannan konversioiden valmistelu ja toteutus. Massamuutos- ja konversio-ohjelmien kehittäminen. Data-analyysit ja tilastoinnin kehittäminen.
Kehitys- ja käyttöönotto työpakettit	
TP 10 Yleisten kirjastojen käyttöönotot	Yleisten kirjastojen liittyminen mukaan yhteiseen metatietovarantoon ja kuvailutuotannon siirtäminen Melinda-ympäristöön. Yleisten kirjastojen mukaantulojen tiekartan ja liittymisprosessin kehittäminen yhteistyössä yleisten kirjastojen kanssa. Yleisten kirjastojen Melindaan liittyvät kehitysasiat, jotka koskevat monia järjestelmiä.
TP 10.1 Aurora-kirjastojen käyttöönotot	Aurora-kirjastojärjestelmää käyttävien yleisten kirjastojen liittyminen mukaan yhteiseen metatietovarantoon. Kirjastoja otetaan mukaan yksi kerrallaan kirjastokohtaisessa käyttöönottoprojektissa etukäteen sovittavan aikataulun ja valitun liittymismallin mukaisesti.
TP 10.2 Koha-kirjastojen käyttöönotot ja rajapinnat	Koha-järjestelmää käyttävien yleisten kirjastojen liittyminen mukaan yhteiseen metatietovarantoon. Rajapintojen ja teknisten edellytysten rakentaminen Melindan ja Koha/Täti-luettelointiympäristön välille. Koha-kirjastot liittyvät Melindaan yhdessä käyttöönotossa (jos kirjastolla Täti-luettelointiympäristö käytössä).
TP 13 Auktoriteettitietokanta Asterin kehitys	Auktoriteettien kuvailun tuotanto- ja jakeluympäristön Asterin kehittäminen Melinda-kirjastojen tarpeisiin. Kirjastojen liittymiset Asterin hajautettuun auktoriteettituotantoon.
TP 14 Melindan yhteydet	Melindan rooli kuvailun ekosysteemin ytimessä. Yhteistyö kirjastojen ja ulkoisten

Kirjastoverkkopalvelut

ulkoiisiin metatiedon tuottajiin (liittyy kuvailun ekosysteemin kehittämiseen)	toimijoiden kanssa metatiedon tuotantoprosessin eri vaiheissa kuten ennakko- ja hankintatiedot. Neuvottelut, koordinointi, tavoitetilan määrittely, valmistelu Kansalliskirjaston kuvailupolitiikan mukaisesti.
TP 16 Erikoiskirjastojen käyttöönotot ja rajapinnat	Erikoiskirjastojen liittyminen mukaan yhteiseen metatietovarantoon ja kuvailutuotannon siirtäminen Melinda-ympäristöön. Rajapintojen ja teknisten edellytysten rakentaminen Melindan ja järjestelmien välille. Hinnoittelumalli. Kirjastoja otetaan mukaan yksi kerrallaan kirjastokohtaisessa käyttöönottoprojektissa etukäteen sovittavan aikataulun ja valitun liittymismallin mukaisesti. Ensimmäisessä vaiheessa tuttujen järjestelmien kuten Aurora kanssa.
TP 17 Teknisen alustan uusiminen	Teknisen alustan uusimisen suunnitelma tarkentuu vuoden 2021 aikana tehtävässä esiselvitys- ja valmisteluvaiheessa.

Kampanjat ja kehitysohjelmat

Projektissa voi olla käynnissä tiettyyn ajankohtaiseen teemaan liittyviä priorisoituja kampanjoita tai kehitysohjelmaa, jotka kestävät määräajan. Näitä ei hallinnoida omassa työpaketissa, koska niihin liittyviä tehtäviä saattaa olla lähes kaikkien työpakettien aihepiirien alueella. Kehittämispäällikkö koordinoi kehitysohjelmaa, ja työpakettien vastuhenkilöt vastaavat omiin työpaketteihinsa sijoittuvien tehtävien etenemisestä. Priorisoitujen kampanjoiden ja kehitysohjelmien tavoitteena on tarttua tärkeisiin esiin nouseviin ajankohtaisiin teemoihin ja tuoda ratkaisuja ongelmakohtiin sekä siten lisätä Melinda-kirjastojen ja Melindassa työskentelevien kuvailijoiden asiakastytyväisyyttä. Tyypillisesti kimmoke kampanjan tai kehitysohjelman käynnistämiseen syntyy erilaisten asiakas-, palaute- tai kartoituskyselyjen tulosten pohjalta, ja niistä esiin nousevista kehittämiskohteista. Kampanjat ja kehitysohjelmat edellyttävät voimakasta priorisointia projektin sisällä, mutta mahdollistavat hallitun ja nopean keinon tarttua ongelmakohtiin. Koko Melinda-yhteisön sitoutuminen kampanjan tai kehitysohjelman tavoitteisiin on myös keskeisessä roolissa. Tämän vuoksi viestinnän merkitys näissä tilanteissa korostuu. Vuosina 2015-2016 toteutettiin Melindan laatuohjelma ja vuosina 2017-2019 eMelinda –kehitysohjelma. Kuvassa 8 näkyy projektirakenne eri osa-alueineen.

Kuva 8. Projektirakenne, työpaketit ja kampanjat/kehitysohjelma

Projektin riskit ja niihin varautuminen

Riskianalyysi

Nro	Riskin kuvaus	Toiminta ja vastuutaho riskin toteutuessa (vastuutahot eivät ole lueteltu vastuujärjestyksessä)	Toimenpiteet riskin toteutumisen ehkäisemiseksi	Todennäköisyys (T=1..3)	Vaikutus (V=1..3)
	Projektiriskit				
1.	Projektin sisältöön, rajaukseen ja vaiheistukseen liittyvät rajapinnat muiden projektien kanssa	Kansalliskirjasto (Tulosaluejohtajat, kehittämisspälliköt)	Selkeät vastuut, viestintä, ohjaus- ja johtoryhmät, visio/strategia kokonaisuudesta	3=suuri	3=suuri
2.	Projektin tavoitteen käsittäminen eri tahoilla, yhteinen ymmärrys on puutteellinen	Kansalliskirjasto (Tulosaluejohtaja, kehittämisspällikkö)	Tiedonhallinnan ohjausryhmän rooli yhteisen ymmärryksen vakiinnuttamisessa, viestintä tavoitteista eri sektoreilla	2=keskitaso	2=keskitaso
3.	Projektin sisäisen ja ulkoisen yhteistyön onnistumiseen liittyvät riskit	Kansalliskirjasto (Tulosaluejohtaja, kehittämisspällikkö, projektin henkilöt ja keskeiset toimijat)	Riittävät mahdollisuudet projektiin osallistumiseen varmistettu, tavoitteen selkiyttäminen	2=keskitaso	2=keskitaso
	Henkilöriskit				
4.	Resurssit palvelun kehittämisen, koulutuksen, tuen ja ylläpidon osalta, rekrytoinnin vaikeus. Perehdyttäminen vie paljon aikaa.	Kansalliskirjasto (Tulosaluejohtaja, esimies, kehittämisspällikkö)	Prioriteettien uudelleen määrittäminen ja aikataulun uudelleen suunnittelu, resurssitarpeen tarkistus, selvitetään vaihtoehtoiset resursointitavat	3=suuri	3=suuri
5.	Osaamisen keskittyminen, puutteelliset varahenkilöjärjestelyt	Kansalliskirjasto (Esimies, kehittämisspällikkö, asiantuntijat)	Töiden aktiivinen jakaminen eri henkilöille ja uusien henkilöiden perehdytys, riittävä resursointi, dokumentointi ja JIRAn hyödyntäminen	3=suuri	3=suuri
6.	Projektiin osallistuvilla henkilöillä ei jää suunnitelmien mukaisesti aikaa projektiin	Kansalliskirjasto (Esimies, kehittämisspällikkö)	Töiden priorisointi, otetaan huomioon aikataulutuksessa	3=suuri	3=suuri

Kirjastoverkkopalvelut

	päivittäiseltä työltään, ohi suunnitelmien tulevat muut työt				
	Toimintamalliin liittyvät strategiset riskit				
7.	Etuja ja hyötyjä ei pystytä osoittamaan ja viestimään riittävän selvästi eri asiakasryhmille	Kansalliskirjasto (Tulosaluejohtaja, kehittämisspällikkö, viestinnän vastaava, asiakasvastaavat)	Tunnuslukujen kerääminen, analysointi ja esittely sekä kehittäminen yhteistyössä käyttäjätahojen kanssa, Tiedonhallinnan ohjausryhmän rooli viestinnässä, proaktiivinen viestintä eri vaiheissa, positiivisten esimerkkien vaikutus	2=keski-taso	2=keski-taso
	Ulkoiset riskit				
8.	Loppukäyttäjien epärealistiset odotukset	Kansalliskirjasto	Hyvä viestintä, kehityksessä ja koulutuksessa huomioiminen	2=keski-taso	1=pieni
9.	Organisaatioiden sitoutumisen puute kansallisiin palveluihin paikallisjärjestelmien uusiutuessa	OKM, Kansalliskirjasto, kirjastojen eri yhteistyötahot	Aktiivinen yhteydenpito ja viestintä, organisaatioiden tarpeiden täyttäminen, organisaatiokohtainen yhteistyö ja kehitykseen osallistavat toiminnot	3=suuri	3=suuri
10.	Kirjastokentällä tapahtuvat muutokset (kuten kirjastojen yhdistymiset tms) vaikuttavat liittymisaikatauluihin ja resursseihin	Kirjastot, Kansalliskirjasto	Aikataulun ja resursoinnin uudelleen suunnittelu	2=keski-taso	1=pieni
	Tekniset riskit				
11.	Palvelun hidaskäyttö, hitaat vasteajat, hidaskäyttöjen siirtoprosessi	OKM/CSC, järjestelmätoimittaja, Kansalliskirjaston palvelun tuki ja ylläpito	Varmistetaan resurssien riittävyys, käytettävyyden ja teknisen toimivuuden kattava testaus, palvelinympäristön tehokkuuden varmistaminen	2=keski-taso	2=keski-taso
12.	Ohjelmiston toimivuuteen liittyvien ongelmien ratkointi (ohjelmistotoimittajan)	Kansalliskirjasto, järjestelmätoimittaja	Vaihtoehtoiset ratkaisut, pidemmällä aikavälillä uusi alusta	2=keski-taso	2=keski-taso

25.11.2020

Kirjastoverkkopalvelut

	haluttomuus ylläpitoon/kehittämiseen)				
13.	Ohjelmisto ei tue teknisiä standardeja	Kansalliskirjasto, järjestelmätoimittaja	Vaihtoehtoiset ratkaisut, pidemmällä aikavälillä uusi alusta	2=keski- taso	1=pieni
14.	Vaatimukset/Toiminnallisuudet muuttuvat toteutuksen aikana	Kansalliskirjasto	Priorisointi, aikataulut	1=pieni	1=pieni
	Muuta				
15.	Paikallisten kirjastojärjestelmien toimittajien rajapinnat eivät toimi Melindaan	Yhteistyö toimittajien kanssa ongelmien ratkaisemiseksi, toimittajien rajapinnoista vastaavat projektihenkilöt	Tiivis yhteydenpito toimittajien organisaatioiden eri tasojen kanssa, sopimusteknisten asioiden käyttö	2=keski- taso	3=suuri
16.	Kuvailukäytäntöjen uudistuminen, sujuvoittaminen ja keventäminen, jalkauttaminen Melinda-kuvailussa	Kansalliskirjasto, kirjastot, asiantuntijaryhmät	Panostetaan ohjeistukseen, koulutukseen	2=keski- taso	2=keski- taso
17.	Tietokannan laadun heikkeneminen (aineistosiirot, tiedontuottajien määrän kasvu, ulkoisilta toimijoilta saatava metatieto)	Kansalliskirjasto, kirjastot, ulkoiset toimijat	Automaattiset laadunvarmistus välineet, massakorjaukset, pelisääntöjen tarkistus, ohjeistus, koulutus, talonmies	3=suuri	2=keski- taso

Yhteenveto riskeistä

Hankkeen läpiviennin suurimmat riskit kohdistuvat henkilöriskeihin. Rekrytoinnin vaikeus ja hitaus on haitannut uusien resurssien hankintaa pois lähteneiden tilalle. Laajan ja monimutkaisen palvelukokonaisuuden perehdyttäminen vie aikansa. Vaihtoehtoiset resursointitavat kuten konsulttien käyttö teknisessä kehityksessä voivat tuoda hetkellistä apua tähän mutta se on kallis tapa eikä toimiva pitkässä juoksussa. Osaamisen keskittyminen, useiden henkilöiden rinnakkaiset muut ja ohi suunnitelmien tulevat työtehtävät asettavat isoja haasteita projektityöskentelylle ja tehtävien priorisoinnille. Siirtyminen perinteisestä linjatyöstä projektkulttuuriin on vaatinut edellisen hankekauden aikana merkittävää muutosta ajatusmalleihin ja toimintatapoihin. Parempaan suuntaan on menty, mutta tehtävää on vielä esimerkiksi työmääräarvioiden pitävyydessä.

Metatietovaranto-ajatusmallin kokonaistavoitteen ("yhteinen metatietovaranto Suomen kirjastoille") kannalta merkittäviä riskejä tulevaisuudessa liittyy organisaatioiden sitoutumiseen kansallisia palveluja kohtaan paikallisyjärjestelmien uudistuessa. Riskejä liittyy myös rajapintojen rakentamiseen ja toimivuuteen paikallisyjärjestelmien järjestelmätoimittajien kanssa. Tiedontuottajien määrän kasvu ja mittavat aineistosiirot (loadit) sekä kuvailun ekosysteemiin liittyvien ulkoisten toimijoiden kautta saatavat metatiedot aiheuttavat riskin tietokannan laadun osalta. Huomioitavia (keskitason) riskejä aiheuttavat kuvailukäytännöissä tapahtuvat muutokset. Riskejä liittyy myös palvelun toimivuuteen ja käytettävyyteen Melindan teknisen alustan näkökulmasta. Oheisessa riskikartoituksessa ei ole kuvattu Melindan teknisen alustan uudistamiseen liittyviä riskejä. Ne kuvataan myöhemmin siinä vaiheessa, kun kokonaisuuden suunnittelu tehdään.

25.11.2020

Kirjastoverkkopalvelut

Liitteet:

Liite 1: Työpakettisuunnitelmat ja edistymisen seuranta

Työpakettisuunnitelmat ovat ryhmähakemistossa P:_h981_kvp\metatietovaranto\suunnitelmat 2020-2024.